

הגדה של פסח

עם לקוטי
טעמים ומנהגים

כ"ק אדמו"ר
מליזבאוויטש

מהדורה מבוארת

תדפיס מספר שי"ל בס"ד בשנה הבעל"ט

HAGGADAH SHEL PESACH
IM LIKKUTEI TAAMIM UMINHAGIM
MAHADURA MEVUERES
—PREVIEW EDITION—

Copyright © 2026

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

ORDER DEPARTMENT:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213

(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148

www.kehot.com

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

Kehot Publication Society® and the Kehot logo are registered trademarks
of Merkos L'Inyonei Chinuch®.

Printed in the United States of America

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

הגדה של פסח

עם

לקוטי טעמים ומנהגים

נלקט ונערך על ידי

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

מהדורה מבוארת

— תדפיס —

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה

ב"ה.

פתח דבר

לקראת חג הפסח הבעל"ט, הננו מוציאים לאור תדפיס מתוך המהדורה המבוארת של ה"הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים" לכ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

מהודרה זו יוצאת לציון שמונים שנה מהדפסת ההגדה הנ"ל לראשונה בשנת תש"ו.

אודות פרטי העריכה – לקמן בהקדמת העורכים.

מערכת „אוצר החסידים“

ערב ראש חודש ניסן, ה'תשפ"ו
ברוקלין, נ"י.

הקדמה

ב"ה

"הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים" מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש, מתייחדת בהיותה משלושת הספרים שכתבם כ"ק אדמו"ר בעצמו, בשונה מלמעלה ממאתיים כרכי דברי וחידושי תורתו בנגלה ובחסידות, שנדפסו בסדרות: "לקוטי שיחות", ספרי מאמרים, שיחות והתוועדויות, שנאמרו על ידו ונכתבו על ידי תלמידיו החוזרים והמניחים, וחלק חשוב שם עין עיונו עליהם והגיהם בטרם נדפסו.

בשים לב לזה אשר כותבי הרשימות כולם, הם חסידים ותיקים אשר כל דיבור והגה של רבם קדוש הוא להם, אין כל ספק אשר השתדלו ככל יכולתם לשמור על לשון הרב שלא להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו, בכל זאת חיבה יתירה נודעת בקהל חסידים לספרים אלו שחברם כ"ק אדמו"ר בעצמו, הלא הם: קובץ היום יום, הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים וספר התולדות אדמו"ר מהר"ש.

בשם ההגדה - לקוטי טעמים ומנהגים, בא לידי ביטוי אופיה המיוחד, שהיא בלולה מכמה סוגי ביאורים וחידושים בכל חלקי ההגדה, ביאורים עמוקים בסוגיות שנתחבטו בהם המפרשים, ציוני מקורות לאלפים לכל אורך ההגדה, ביאור נפלא ועקבי בפשט ההגדה, ליקוט וביאור מנהגי הסדר, ועניני חסידות משיחות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

ההגדה נכתבה בתמציתיות ובקיצור נמרץ. בציון מראה מקום, ובתיבות אחדות טמונים גאונות נפלאה וחידושים וביאורים יסודיים המאירים באור חדש ומגלים את מכמני ההגדה בתלמוד, בהלכה מנהג וחסידות.

אור הגדת הרבי, היה עבור רבים בבחינת אור הגנוז. גאוני ארץ ואלו שנתנו נפשם להעמיק בהגדת רבינו הם שניאותו לאורה, ומעת טעמו טעמה כי טוב לא זזו מחבבה. חסידים מובהקים וריבוי תלמידי חכמים התייגעו למצוא חפץ, ובשמונים השנים שעברו מאז פרסום ההגדה בשנת תש"ו, נדפסו חיבורים רבים ואלפי הערות וביאורים בקבצים היוצאים לאור מזמן לזמן בתוככי קהל החסידים, אמנם הוכר הצורך לפרש את ההגדה כולה בפונדק אחד בביאור שווה לכל נפש, בלי אריכות יתירה כדי להביא את האור כי טוב לקהל הלומדים הרחב, שכל תלמיד וצורבא מרבנן יטייל בפרד"ס ההגדה שעל לשון הנשיא נכתבה, ויאיר עיניו באורה.

המעלות במהדורה זו של ההגדה:

ביאור מקיף ותמציתי של כל הגדת הרבי במקומות שדורשים רקע ביאור והרחבה, בכדי להבין את האור כי טוב הגנוז בלשונו הזהב של כ"ק אדמו"ר.

ברבים מהביאורים נעזרנו במה שנדפס במשך השנים בביאור דברי רבינו בבמות שונות, וניתוספו כאן הרבה דברים חדשים שלא ראו אור עד היום.

השתדלנו מאד לבאר באופן היותר קרוב לפשט דברי כ"ק אדמו"ר, נמנענו לפרש בדרך חידוד או פלפול, ושבעים פנים לתורה.

למען ירוץ הקורא, נכתבה כל פיסקא בהגדת הרבי כביאור וענין שלם, פעמים בקטעים העיוניים לא הובאו הרצאת הדברים והשקו"ט שהביאו לביאור, אלא הביאור וכיצד על ידו מתבארים הקושיות שקדמו לו, ולמטרת הבהירות ורצף הדברים לא תמיד

הגדה שלי פסח - עם לקוטי טעמים ומנהגים

מובאים כל הדיוקים וההכרחים שקדמו לביאור. כל אלו באים במדור המילואים בסוף הספר.

דרכי הביאור וההוספות במהדורה זו לסוגים השונים של פסקאות הגדת הרבי:

ביאורי סוגיות

סוגיות ונושאים שנתבארו בקיצור לפי ערך וכן ציוני מ"מ, פוענחו ונתבארו. בביאור הוספנו מדברי רבינו בסוגיא ממה ששב ודן בהם במכתבים או בשיחות.

בכמה פסקאות, ניכר באופן ברור ובולט מאופן הרצאת הדברים, וכן מאופן ציון מראי מקומות שיש כוונה מיוחדת בזה. במקומות אלו הבאנו את הביאור הנראה בכוונת כ"ק אדמו"ר.

ביאורי הפשט

פירוש דברי הרבי באר היטב, בכמה מקומות הצגנו מקבילות מדברי המפרשים הדנים בענינים אלו.

מנהגים

ציון מקורות למנהגים המובאים בהגדה.

חסידות

הרחבנו והוספנו מדברי רבינו במקומות אחרים.

מראי מקומות

מדור בפני עצמו בו מובאים בשלמות כל המ"מ המצוינים בהגדה, עזר לעיון והבנת דברי כ"ק אדמו"ר.

כמובן שכל הביאורים הם בדרך אפשר והצעה בלבד. הדברים נדפסים כאן כמהדורא קמא וחלק מהספר השלם שעתיד לצאת לאור בעזהש"ת. ונשמח מאד לקבל הערות והארות מועילות. אפשר לשלוח הערות ל learnmoretorah@gmail.com

כל הנ"ל נערך ע"י הרה"ת אפרים פישל שי' אסטער, עורך ראשי וחברי המערכת: הרה"ת אברהם שי' שניאורסאהן, הרה"ת לוי יצחק (בן הרב ב"צ חיים) שי' אסטער, הת' שניאור זלמן שי' הכהן כהן, הת' מנחם מענדל (ב"ר שמואל) שי' פעוונזנער, הרה"ת אורי ניסן שי' פלדמן

מערכת הגדה מבוארת

יום הבהיר י"א ניסן תשפ"ז

הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים

הל' פסח. ה' הראשונות שנדפסו משו"ע רבנו הזקן (ע"י בניו, שקלאוו, תקע"ג), והן גם הראשונות (ביחד עם הל' ציצית) שנכתבו ונגמרו ע"י רבה"ז עוד "בהיותו יושב בשבת תחכמוני" במעזריטש (הקדמת אדהאמ"צ להשו"ע, הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל). - הל' ת"ת (וסדר ברה"נ) - נדפסו ע"י אדה"ז, אבל כענין בפ"ע ולא כחלק מהשו"ע.

שבת הגדול

נקרא כך מפני שנעשה בו נס גדול (תוד"ה ואותו שבת פז, ב. טושו"ע ר"ס תל). - במחזור ישן כת"י נמצא דגם שבת שלפני שבועות נקרא שה"ג, וכן שבת שלפני ר"ה (כתר שם טוב ח"ג). וי"ל שקראו שם זה לשבתות אלו, (אף דלא שייך בהם הטעם הנ"ל), מפני הדמיון לשבת שלפני הפסח, שגם הם באים לפני יו"ט.

שבת הגדול שחל להיות בערב פסח - ורק אז - מפטירין וערבה (באה"ט סת"ל סק"א), לפי שבאותה פרשה כתוב הביאו המעשר אל בית האוצר, וערב פסח (של שנה רביעית ושביעית לשמיטה) הוא זמן ביעור מעשרות (שו"ע אדה"ז ס"ס ת"ל עיי"ש).

בשבת הגדול אחר מנחה אומרים עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו, לפי שאז היתה התחלת הגאולה והנסים (שו"ע ס"ס ת"ל) וכן נוהגים (ודלא כמ"ש בשער הכולל).

ביאור

ועוד) שמפטירין 'וערבה' בכל שבת הגדול חוץ מכשיוצא בערב פסח. וטעמו כיון שבערב פסח שחל בשבת אי אפשר לבער המעשרות.

מנהג אמירת עבדים היינו בשבת הגדול

מקורו ברמ"א (סוסי" תל) מס' המנהגים טירנא (מנהגי פסח), וכן הוא בשו"ע אדמו"ר הזקן (שם ס"ב).

ובשער הכולל מדייק מזה שלא כתב אדה"ז בהסידור עד כאן אומרים בשבת הגדול שאין נוהגין לומר ההגדה, ומביא מביאור הגר"א (סי' תל סק"ה) וטעמו משום דאיתא במכילתא (פ' בא) "יכול מבעוד יום תלמוד לומר וכו' אלא בשעה שיש מצה ומרור

שבת הגדול

מנהג ההפטרה של שבת הגדול

כתב אדה"ז בשו"ע (סת"ל ס"ג) שהמנהג שרק כאשר שבת הגדול חל בשבת מפטירים וערבה, מפני שמוזכר שם ביעור מעשרות, אשר לפי דיעה אחת היא בערב פסח.

ומנהג זה דלא ככתוב באור זרוע (ח"ב סי' שצג), ובלבוש (סת"ל), שמפטירין וערבה בכל שבת הגדול, מפני שמוזכר שם על הגאולה "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו'", שהוא דומה לבשורת משה על הגאולה במצרים. ודלא כהגר"א (ראה ערוך השולחן סי' תל,

סדר בדיקת חמץ

המנהג להניח פתיתי חמץ קשה זמן מה קודם הבדיקה כדי שימצאם הבדוק ועל פי הקבלה יש להניח עשרה פתיתין. וקודם שיתחיל לבדוק יברך: ברוך כו' על ביעור חמץ:

בְּרַחֲמֵי יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל בְּעוֹר חָמֵץ.

המנהג להניח פתיתי חמץ כו' קודם הבדיקה. מעיקר הדין אין צריך כלל להניח, כי המצוה לחפש אחר החמץ, וגם אם לא מצא כבר קיים המצוה כתיקונה (שבלי הלקט סי' רו בשם שו"ת הגאונים, כלבו בשם רה"ג). אבל כבר נתפשט המנהג להניח ומנהג ישראל תורה היא (שו"ע אדה"ז סו"ס

ביאור

הוא ערב פסח אומרים עבדים היינו. ודלא כהיעב"ץ (בסידורו) שכתב שכדרך שיש קפידא על אכילת מצה מבעוד יום כדי שתהא המצוה חביבה עליו, כך באמירת הגדה מבע"י שלא יתפעל הנפש באמירת ההגדה בלילה.

מונחים לפניך", דמשמע מזה דרך כשמצה ומרור מונחים לפניך אומרים ההגדה. וכן כתב במור וקציעה שם ובסידור היעב"ץ.

יש להעיר על דיוקו בהסידור, שהרי יש עוד ענינים שלא הביא אדה"ז בסידורו אף שנוהגין כן. (ראה ספר השיחות תשמ"ט ח"א ע' 379 הע' 85) והוא הדין בנדו"ד.

סדר בדיקת חמץ

המנהג להניח פתיתי חמץ כו' קודם הבדיקה

לשון אדה"ז בהסידור שהנחת פתיתי חמץ רק מנהג ומזה מובן שאינו מעיקר הדין (וכן בשו"ע סת"ב סי"א). ועי' בשבלי הלקט (סי' רו) דנחלקו בזה, דמתשובות הגאונים מביא ד"אינו חושש אם אינו מוצא דמ"מ ביעור חמץ הוא שמחזור אחריו לבערו". אמנם מביא מאחיו ר"ב דהברכה על הבדיקה היא על מה שמבערהו מביתו ואם אינו מוצא ומבער על מה יברך. ועוד יותר מזה מביא בשם רש"י

וליישב מנהגינו י"ל פשוט ובכמה אופנים, א. אין זה כלל אמירת ההגדה דמצות סיפור יציאת מצרים אלא אמירה בדרך שירה והלל על התחלת הגאולה והנסים. ב. אין אומרים בדרך שאלה ותשובה רק מעבדים היינו, וא"כ לא דמי לאמירת ההגדה בדרך שאלה ותשובה. ג. עיקר אמירת ההגדה לצאת י"ח סיפור יצי"מ הוא הג' דברים פסח מצה ומרור, ואין אומרים זה בשבת הגדול.

ועוד, מנהגינו הוא גם בערב פסח שחל בשבת וכמ"ש אדה"ז (שם) "ואפילו שבת הגדול

תל"ב). ראה בחק יעקב טעמי מנהג זה. ויש להוסיף טעם: כדי שבביטול היום יוכל לומר כל חמירא וחמיעא דחמית', וגם שלא ישכח חובת ביעור ולא יצטרך לשרוף הכלי שלקח לבדיקה כמ"ש סו"ס תמ"ה.

חמץ קשה. כדי שלא יתפרר (שו"ע סתל"ב).

וע"פ הקבלה יש להניח עשרה פתיתין. (משנת חסידים, סי' האריז"ל) בס' ברית הלוי למהר"ש אלקבץ כתב שמרומז בגמרא (פסחים י, א) הניח עשר כו' (שער הכולל).

ביאור

הלכה זו "ומעיקר הדין אין צריך כלל להניח פתיתים הללו קודם בדיקה שאף אם יבדוק הבדוק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו אעפ"כ לא בירך ברכה לבטלה שכך המצוה לבדוק ולחפש אחריו שמא ימצא ממנו מאומה ואם לא מצא אין בכך כלום וכבר קיים המצוה כתיקונה".

וביאור זה דבהבדיקה והחיפוש בלבד

כבר קיים המצוה כתיקונה הוא כלשון שבלי הלקט הנ"ל שכ' ד"ביעור חמץ הוא שמחזור אחריו לבערו". ונראה דטעם זה מובן גם מדברי רה"ג הנ"ל, דהנה היה אפשר לומר דהטעם דלא הוי ברכה לבטלה הגם שהמצוה הוא הביעור, הוא דהברכה היא על זה שבדעתו לבער, וכן הוא לשון הכלבו ש"דעתנו כשמברכין על הביעור לבער אם נמצא", וכ"כ הרמ"א בס"ס תלב. והיינו שהגם שאם אינו מוצא לא קיים המצוה כלל, מ"מ לא הוי ברכה לבטלה דאפשר לברך על הדעת כדי לבער. (וטעם זה מובן גם מדברי הגר"א בשו"ע שם (סק"ט) דתולה דין זה בהפלוגתא בהטעם שאין מברכין על שינה בסוכה, עיין תוס' ברכות יא, ב ד"ה שכבר וברא"ש שם סי"ג).

אמנם לפי טעם זה הגם שיכול לברך לפני

הבדיקה, הרי יכול לברך גם כל משך זמן הבדיקה או כשמוצא החמץ, שהרי זהו שעת קיום המצוה כתיקונה. ועפ"ז מובן דמה שכתב רה"ג דהברכה היא דוקא לפני הבדיקה,

דמשום הכי לא יברך עד שמוצא כיכר ראשון. ולדעתם, כדי שיוכל לברך בתחילת הבדיקה צריך להניח פתיתי חמץ מעיקר הדין. וכ"כ בכלבו (סי' מה) דמשום חשש ברכה לבטלה נהגו במקצת מקומות שמטמינין פתיתין של פת בחורי הבית, אבל בהמשך כתב שאנו לא חששנו בזה, ד"מברכין על הביעור לבער אם נמצא".

והנה ע"י בכלבו (שם לעיל) דמביא בשם רב

האי גאון דברכת הביעור צריך להיות לפני הבדיקה. והנה ע"פ מה שכתב בשבה"ל שאפשר לברך בתחילת הבדיקה רק אי סבירא לן דמברך על הבדיקה גם אם אינו מוצא חמץ לבער, מובן דרה"ג ס"ל שמברך גם אם אינו מוצא חמץ ולכן מברך לפני הבדיקה. וכפי שמוכיח כן הכלבו שם ממ"ש הרי"ף דמבעי לברוכי ברישא והדר בדיק, מכלל דס"ל דאינו מברך בשעת מציאת החמץ בלבד אלא על הבדיקה והחיפוש עצמו.

ועפ"ז מובן גם מאי קמ"ל רה"ג בזה, שהרי

לכאורה פשוט דמברך לפני הבדיקה כדין כל המצוות שצריך לברך עובר לעשייתן, אלא דרה"ג בא להוציא מסברת השבה"ל בשם רש"י שלא יברך עד שימצא כיכר ראשון, ולכן נשאל לגבי הברכה בבדיקת חמץ האם יברך עובר לעשיית הבדיקה אולי לא ימצא חמץ, ועל זה ענה דמ"מ מברך לפני בדיקה דהברכה היא על הבדיקה עצמה.

והנה בשו"ע אדה"ז שם כתב בביאור

מנהג בית הרב. מניחים במקומות שונים בבית עשרה פתיתי חמץ קשה, כל אחד מהם כרוך בפיסת נייר - בכתר ש"ט ח"ג כותב אשר כן הוא גם מנהג הספרדים באה"ק סוריא תוגרמא ומצרים. והטעם כדי שלא יתפרר. ועדמ"ש בשו"ע סתל"ב. -

בודקים לאור נר של שעה (שו"ע סתל"ג) וע"י נוצת עוף. הבודק מניח החמץ שמוצא בשק קטן של נייר. בגמר הבדיקה מניח שק זה הנוצה ושירי הנר - אם ישנם - בקערורית כף-עץ, מעטף הכל בנייר (אבל לא יד הכף, שנשאר בלתי מעוטף), ומהדק ע"י חוט שכורכו סביב הנייר כמה פעמים וקושרו.

ביאור

וע"י נוצת עוף. כתב הרמ"א (ססת"ג) וכל אדם צריך לכבד חדריו קודם הבדיקה ובמג"א (סקכ"א) "ולכן נהגו ליטול נוצות ולכבד", וכתב החק יעקב (סקכ"ה) דכוונת המג"א לכיבוד הבית קודם בדיקה, ולזה צריך נוצות גדולות, ואילו הוא עצמו מפרש שהנוצה היא בבדיקה עצמה, ונוהגים לקחת נוצה כדי לגרור מהחורים והסדקים. היינו דלא סגי בהכיבוד שלפני בדיקה, (כמ"ש אדה"ז שם סל"ט) וצריך נוצה קטנה בשעת בדיקה. וכן מנהגנו לבדוק עם נוצת עוף, ודלא כהמנהג לקחת סכין לבדיקת חמץ בשביל שיוכל לחטט בחורין עמוקים (מובא בסדר היום ביעור חמץ).

קערורית כף עץ. כתב הרמ"א (סי' תמה ס"ג) ובשו"ע אדה"ז (סי"ז), שאם לא מצא חמץ ישרוף "הכלי שלקח לבדיקה" כדי שלא ישכח חובת ביעור, וכן כתוב בהגהות מנהגים (טירנא, סקע"א), ולשונו "קערה". וכלי זה הוא להניח בה החמץ, וכמ"ש בסדר היום (שם) "ויקח עמו כלי א' שישים בו כל החמץ שימצא כי היא מצוה ליחדו בפני עצמו ולא יתערב באחר כדי שישרוף אותו ודין וכדת".

ויש שנתנו טעם למנהג לשרפו עם החמץ ע"פ דברי הרש"ש (שבת סו, א), דמכיון שביעור חמץ דומיא דנותר, ולדעת הרמב"ם (פ"ז מהל מעה"ק ה"ה) נותר נשרף בעצים דוקא, לכן נהגו לשרוף הקערה של עץ שמניחים בה החמץ. (נחלי אמונה מהמהר"ם שפירא ע' יט, א. וראה ארחות חיים

דזה משום דס"ל דהבדיקה והחיפוש כדי לבער הוא הוא קיום המצוה כתיקונה כמ"ש אדה"ז. ונמצא דמה שכתב בשבה"ל בשם הגאונים עולה בקנה א' עם מ"ש הכלבו בשם רה"ג.

מנהג בית הרב

הפתיתי חמץ. כתב הרמ"א (סו"ס תל"ב) ונוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק. ובמג"א שם אשר נוהגים להניח חמץ קשה ובמקום משומר, וכן נפסק בשו"ע אדה"ז (סי"א). ובחק יעקב (סק"ג) כתב והיינו חמץ קשה שאינו מתפרר, ומשמע שכוונתו לפרש לשון הרמ"א "פתיתי" חמץ, שהחתיכות חמץ קשות. ומנהגנו להניח חמץ קשה, ולהניחו בתוך חתיכת נייר, והוא עוד זהירות כדי שלא יתפרר.

וע"פ פנימיות הענינים, אינו רק משום זהירות, אלא מניחים דוקא חמץ קשה שמורה על ענין החמץ בתקפו, ובעשרה שהוא מספר שלם (תורת מנחם תשמ"ה ע' 678).

נר של שעה. כתב הטור ושו"ע (סי' תלג ס"ב) ושו"ע אדה"ז (ס"ח) שיש לבדוק בנר שעה, ומקורו מנהג אשכנז שהביא הרא"ש (פ"א סי"א) שלא לבדוק בנר של חלב, שומן או שמן שירא שמא יטיף על הבגדים או כלים ולא יוכל לבדוק כראוי. וגם על פי סוד יש ענין בנר שעה דוקא. דשעה הוא ש"ע נהורין המאירים לו"ה (אור התורה שיר השירים ע' תשכ).

ברוך כו' על ביעור חמץ (פסחים ז, ב) ואע"פ שבשעה זו אינו מבערו עדיין, מ"מ כיון שאין הבדיקה תכלית המצוה ולאחר הבדיקה מיד הוא מבטל ומפקיר כל החמץ שנשאר ולא מצאו, הרי ביטול זה נקרא ביעור. וגם ביעור שביום יד' נפטר בברכה זו (טור וב"י. שו"ע אדה"ז סת"ב).
על ביעור. ולא לבער ראה רמב"ם הל' ברכות פי"א הט"ו ובנ"כ הש"ס שם.

ביאור

הבין הב"י שבדברי הרא"ש מתורץ הכל, וגם אחרי דבריו שבדיקה הוא תחילת הביעור אכתי קשה ל' מה שאין מברכין בלשון על בדיקת חמץ.

ונראה דביאור דברי הרא"ש תליא איך נפרש הא שכתב דהבדיקה הוא תחילת הביעור. דאם הפירוש דחדא תקנתא איכא והיא ביעור חמץ, אלא שבפועל נחלקת קיומה לתחילת הביעור ע"י הבדיקה וגמר הביעור כשמבערו, וכל' הב"ח שם "שתקנת הבדיקה היא עצמה תקנת הביעור", הרי פשוט ומבואר מה שנוסח הברכה צריך להיות על ביעור ולא על בדיקת ואין צורך בביאור נוסף. אבל אם נפרש דבאמת ג' מילי איתנהו בהתקנה, בדיקה ביטול וביעור, והא דבדיקה היא תחילת הביעור היינו רק שתכלית הבדיקה היא הביעור, והמעשה לבדוק ולחפש החמץ היא תקנה בפ"ע (שתכליתה היא שעל ידה יבא לבערו), א"כ עדיין קשה קושיית הב"י דאף שאפשר לברך על הביעור תכלית הבדיקה, אבל ה' מן הראוי לברך על הבדיקה שהיא המצוה שעוסק בה עכשיו.

והנפק"מ בביאור גדר תקנת הבדיקה הוא לענין מי ששכח לברך על הבדיקה, דבשו"ע אדה"ז (סי' תל"ד ס"ה) הביא דעת הט"ז בזה בזה"ל "ויש מי שאומר שאעפ"כ יברך למחר בסוף שעה ה' כששורף את החמץ שמצא בבדיקה שהרי שריפה זו עיקר ביעור חמץ וה' ראוי לברך עלי' אלא שפוטרינן אותה בברכת על ביעור חמץ שמברכין בשעת בדיקה וזה שלא בירך בשעת בדיקה צריך לברך בשעת השריפה".

(החדש) סתמ"ה ס"ד מעדני שמואל סקי"א (סקנ"ד).

והמנהג לשרוף בביעור חמץ הנוצה ושיירי הנר. ויש להעיר מהמנהג שכתב במהרי"ל (הל' ערב פסח ע' מח) שיש ששורפין החמץ עם עצי לולב וההושענות, וטעמו כדאיתא בגמ' (ברכות לט, ב) הואיל ונעשה בו מצוה אחת נעשה בו מצוה אחרת, וכן נפסק בשו"ע אדמו"ר הזקן (סי' תמה ס"ב).

על ביעור חמץ

ברוך כו' על ביעור חמץ

ברא"ש (פסחים פ"ק ס"י) "ומן הראוי שיברך קודם בדיקה על בדיקת חמץ ותקנו לומר על ביעור חמץ לפי שאחר הבדיקה מיד מבטל וכו' ואז מבערו מן הבית ועל עסק זה נגררה הברכה של בדיקה שהיא תחילת הביעור ונגמר בשעה חמישית".

והנה הרא"ש לכאורה בא לתרץ בדבריו תרתי, חדא איך אפשר לברך על הבדיקה בלשון על ביעור והלא אינו מבערו עכשיו, ועוד שהי' מן הראוי שיברך על בדיקת חמץ כיון שזהו המצוה שעושה עכשיו, ומבאר דהבדיקה הוא תחילת הביעור, וא"כ אין לברך על מעשה הבדיקה שעושה בפועל אלא צריך לברך על זה שהבדיקה הוא תחילת הביעור. אמנם עי' בב"י רסת"ב שמביא דברי הרא"ש וכתב "וא"ת סו"ס יותר הי' ראוי לברך על בדיקת חמץ שהוא מתחיל בה מיד י"ל שאין הבדיקה תכלית המצוה שהרי מי שברך ולא ביער או ביטל לא עשה כלום". הרי דלא

וצריך לחפש לאור הנר בכל המחבואות גם בסדקים שבקרקע:

וצריך לחפש לאור הנר מפני שאור הנר יפה לבדיקה (פסחים ת, א).
ביאור

שבדיקה זו תחילת ביעור ומיד (שמיד) אחר הבדיקה הוא מבטלו, והשמיט מ"ש הרא"ש דנגמר ביעורו בשעה חמישית.

וטעמא דמילתא, דהנה בסת"ל ס"ל להטור דליכא חיוב לבער לחמץ בשעה ה' רק בשעה ו' בזמן איסורו כשחל מצות הביעור (ולכן ס"ל דאין לסמוך על הביטול ביום שאין לו שעה קבועה ושמה ישכח, עיי"ש בב"ח בד"ה אבל בדברי רבינו).

והנה נחזי אנן, אם נאמר דהבדיקה היא עצמה תקנת הביעור, יתכן לומר דברכת על ביעור קאי גם על גמר מצות הביעור בין אי מבער בשעה ה' בין אם מבער בשעה ו', אבל אם נאמר דהבדיקה היא תקנה בפ"ע לבדוק ולחפש החמץ, הרי כשמבער בשעה ו' מדוע לא יברך ע"ז בפני עצמו. דבשלמא מה שאין לברך על ביעור בשעה ה', ה"ז משום שאין זה זמן מצות ביעור כנ"ל, אבל בשעה ו' דהוא זמן מצות הביעור מדוע לא יברך עליו בפ"ע. וא"כ עדיין קשה לדעת הטור דמבער בשעה ו' דיברך על הבדיקה על בדיקת חמץ ועל הביעור בשעה ו' יברך על ביעור חמץ.

לפיכך ביאר הטור באופן אחר, דמברכין על הבדיקה על ביעור כיון שהיא תחילת הביעור, ואין כוונתו בזה שזה כל תקנתא דבדיקה שהיא עצמה ביעור, אלא ר"ל דזהו ענינה ותכליתה של הבדיקה, והטעם שמברכין על תכלית המצוה ולא על מה שעושה עכשיו הוא כדי שע"ז זה יחול הברכה גם על הביטול שמיד לאחר הבדיקה. אלא שמכיון שמברך בנוסח על ביעור מטעם זה, ממילא יוצא דשוב אין לברך על הביעור גם כשמבער בשעה ו' כיון שכבר בירך בנוסח

ובקו"א (שם סק"א) חולק עליו, וטעמו ד"למנהגנו ששורפין בסוף חמש כמ"ש בסת"ל דאיך יברך על ביעור כיון שאינו מצווה עדיין לבער וה"ז כמברך באמצע השנה, ומוסיף אדה"ז לבאר דפליגי הראשונים מתי חל איסור ב"י וב"י, דלדעת הרא"ש הוא מחצות אבל לדעת הרמב"ם וראב"ד ומ"מ וכ"מ ומ"א וחק יעקב אינו עובר בב"י עד הלילה, וא"כ לדעת הרמב"ם ודעימ"ל לא יתכנו כלל דברי הט"ז שהרי אין צריך לבער בשעה ה' אי לא יעבור ב"י עד הלילה, והסברא לברך כשמבער בשעה ה' ה"ז רק לדעת הרא"ש שצריך לבער אז שלא יעבור ב"י. אבל כנ"ל גם לדעת הרא"ש אין לברך בביעור בשעה ה' דסו"ס אינו מצווה לבערו אז, דמצות תשבתו לבערו הוא רק מחצות ואילך.

וע"פ הנ"ל יבואר סברת פלוגתתם היטב, דהט"ז ס"ל דתקנת בדיקה היא עצמה לבער החמץ שלא יעבור ב"י (וכל' הב"ח), ולכן לדעת הרא"ש דמחצות עובר בב"י א"כ הביעור בשעה ה' הוא קיומו דתקנת בדיקה, דהגם דליכא מצוה לבערו אז אבל הוי הביעור אז גמר תקנת בדיקה שהיא לבערו מן העולם, ולכן אפשר לברך אז כששכח לברך בבדיקה שהיא תחילת הביעור. אבל אדה"ז ס"ל דתקנת בדיקה הוא עצם הבדיקה והחיפוש, אלא שתכליתה היא כדי לבער החמץ (כמ"ש הב"י), א"כ הביעור עצמו אינו גמר קיום תקנת הבדיקה, ולכן על הביעור בשעה ה' שאין מצוה לבערו אז אין לברך עליו.

וי"ל דלמד הב"י לפרש הכי דברי הרא"ש מדברי הטור דעלה קאי, דז"ל הטור "וקודם שיתחיל לבדוק יברך ברוך וכו' על ביעור חמץ

ולא ידבר בין הברכה לתחלת הבדיקה אפילו מעניני הבדיקה ונכון שלא ישיח שלא מעניני הבדיקה כל זמן בדיקתו ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה שיבדקו איש במקומו ולא ישיחו ביניהם ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה ולא ילכו לבדוק תיכף אחר הברכה לחדר אחר:

ואחר הבדיקה יזהר בחמץ שמשיר להצניעו למחר לשרפה או לאכילה לשמרו שלא יוליכוהו אנה ואנה שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים:

ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה. לפי שהליכה מבית לבית חשובה הפסק בין הברכה לתחלת עשיית המצוה (שו"ע אדה"ז סת"ב ס"ח).

ביאור

ויתיישב עפ"ז מה שנראה בלשון הסידור כסתירה מרישא לסיפא, דמריש דבריו משמע שיתחיל לבדוק בחדר הסמוך ומסוף דבריו משמע שלא ילך לחדר אחר אלא יתחיל לבדוק בחדר זה. ולהנ"ל מיושב דהכוונה שלא יתחיל בבית אחר.

ולכאורה נראה לפרש בהסידור הלשון "בחדר הסמוך" יותר קרוב לפשוטו ושנייה ממ"ש בשו"ע, דבשו"ע ס"ל דרק מבית לבית הוי הפסק, ובהסידור מחמיר דיתכן שגם מחדר לחדר יהי' הפסק, וזהו כשאינו החדר הסמוך ממש להחדר שבירך בו. ועפ"ז צריך לפרש (על דרך הנ"ל) דמה שכתב אח"כ "ולא כו' לחדר אחר" היינו לא לחדר אחר שאינו סמוך ממש לחדר זה.

אבל לכאורה כל זה דוחק בפירוש פשטות הלשון בהסידור.

ואפשר לפרש ברווחא טפי הלשון בהסידור, דמה שכתב "שיזהרו לבדוק תחילה וכו' באותו החדר ששמעו הברכה", הכוונה שיתחיל לבדוק דוקא באותו החדר שמברך, וכדמוכח מהמשך לשונו "ולא כו' לחדר אחר", והלשון שכתב "הסמוך למקום (ששמעו הברכה)" לא ר"ל דיתחיל לבדוק בחדר הסמוך, אלא זהו טעמא דמלתא שיתחיל כאן בחדר זה, דמכיון שזהו סמוך למקום ששמע הברכה לא יהי' הפסק כלל בין הברכה והבדיקה.

על ביעור חמץ וכולל הברכה גם הביעור בשעה ו'.

ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה

בשו"ע אדה"ז סת"ב ס"ח "ויזהרו שמיד אחר ששמעו הברכה יתחילו לבדוק בחדרים הסמוכים לבית ששמעו הברכה בתוכו אבל לא ילכו מיד לבית אחר לבדוק לפי שההליכה מבית לבית חשובה הפסק בין הברכה לתחילת עשיית המצוה כמשנ"ת בס"ח ע"ש".

והיינו כמו שכתב המג"א בס"ח סקי"ז דרק הליכה מבית לבית חשובה הפסק ולא מחדר לחדר.

אמנם בסידור כתב "ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה ולא ילכו לבדוק תיכף אחר הברכה לחדר אחר".

ומשמע בהסידור שיתחיל הבדיקה מיד באותו חדר ולא כמ"ש בשו"ע שלא יפסיק רק מבית לבית.

אבל לכאורה מקום לפרש דהכוונה במ"ש בסידור הוא כהשו"ע דרק מבית לבית הוי הפסק, ומה שכתב שיבדוק בחדר הסמוך הסמיכות הוא מה דהוי בבית זה, ועפ"ז צריך לפרש מה שכתב בהמשך לזה "ולא כו' לחדר אחר" הכוונה לחדר אחר שאינו סמוך כיון שאינו בבית זה.

וגם צריך לבטל אחר הבדיקה ויאמר: כל חמירא כו':

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיכָא בְרִשׁוּתֵי, דְלָא חֲמִיתִיהּ, וְדָלָא בְעֵרְתִיהּ, וְדָלָא יְדַעְנָא לִיהּ, לְבַטֵּל וְלַהֲוֵי הַפְקֵר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא.

צריך לבטל אחר הבדיקה. בטול בזמן זה הוא תקנת חכמי הגמרא, כדי שיהי' לו זמן קבוע ...
ובדורות האחרונים הוסיפו לבטלו גם ביום (שם סת"ד סי"ג).

כל חמירא. בירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב), נוסח הביטול הוא בלשון הקודש, אבל הגאונים תיקנוהו
בלשון ארמי מפני עמי הארץ (ד"מ. שו"ע אדה"ז תל"ד ס"ח). ונמצא - בשינוים - ברש"י (פסחים ו, ב),
רי"ף (שם ג, א), רא"ש (שם פ"א, ס"ט), בה"ג, מחזור ויטרי, יוצר לשבת הגדול ועוד. נוסח רבינו מדוייק
עפ"מ"ש הב"ח סת"ד - הובא בח"י - וכ"ה בסי' שער השמים להשל"ה. והנה בב"ח ושעה"ש כתבו:
כל חמירא וכל חמיעא, אבל רבינו העתיק כל חמירא וחמיעא וכ"ה בח"י ובאה"ט (שם) בסי'
האריז"ל בסי' יעב"ץ ועוד, ולכאורה ע"פ מרז"ל (מו"ק כו, א) ואימא עד דהוו כולהו א"ל על על

ביאור

שיאמרו בלשון שמבין ולפיכך תקנו הגאונים
לאמרו בל' ארמי בכדי שיבינו ע"ה.

והנה בנוסח הביטול יש שינויי נוסחאות
בראשונים. והנוסח שבחר בו אדה"ז מקורו
בב"ח סת"ד שביאר בארוכה פרטי נוסח זה,
והועתק בסי' השל"ה שכתב עליו "ונכון הוא".

אמנם פרט א' שינה אדה"ז בנוסח
הביטול. דבב"ח וסי' השל"ה הלשון הוא כל
חמירא וכל חמיעא, ואדה"ז העתיק כל חמירא
וחמיעא, וכנוסח זה הוא בח"י ועוד.

ולכאורה היה נראה דנוסח הב"ח שכופל
וכל מדוייק יותר. דהנה בגמ' (מו"ק כו, א) איתא
לענין דין קריעה על נשיא או אב"ד שמת
ושמועות רעות דנלמד ממש"נ ויחזק דוד
בבגדיו ויקרעם... על שאול ועל יהונתן בנו
ועל עם ה', ומקשה בגמ', ואימא עד דהוו
כולהו, ומתרץ, על על הפסיק הענין.

וא"כ י"ל דבנדוד ג"כ צריך לומר כל
חמירא וכל חמיעא להפסיק הענין, שיהא

כלומר, הטעם (שבשו"ע) שלא יעשה הפסק
הוא פירוש הלשון הקצר בהסידור, דמה
שכתב בהסידור בחדר "הסמוך למקום וכו'",
אין הכוונה לציין המקום שיתחיל הבדיקה
אלא לפרש הטעם שצריך להתחיל הבדיקה
באותו חדר שמברך, כיון שהוא סמוך ולא יהי'
הפסק.

ועפ"ז מה שכתב בהסידור דלא יפסיק גם
בהליכה מחדר לחדר, הוא על דרך מ"ש
אדה"ז בסקס"ז ס"ט דלכתחילה לא יפסיק גם
מחדר לחדר.

כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי

כל חמירא

נוסח הביטול מקורו בירושלמי (פסחים פ"ב
ה"ב), ושם נוסח הביטול הוא בלה"ק. ובדרכי
משה (סי' תל"ד) ובשו"ע אדה"ז (שם ס"ח) דצריך

הגדרה של פסח - עם לקוטי טעמים ומנהגים | ט

הפסיק הענין, גם כאן, כיון שגם אם ישנו רק אחד משניהם, חמץ או שאור, מבטל צ"ל: כל חמירא וכל חמיעא. וי"ל דתיבת כל עצמה מורה דבאיזה אופן שיהי' - מבטל. וראה בסי' קול יעקב רמזי תיבת וחמיעא בוא"ו.

וחמיעא, אף שחמירא כולל גם חמץ, ראוי לכל מדקדק במעשיו להזכירו בפירוש (ב"ח, שו"ע אדה"ז סתל"ד ס"ט).

דלא חמיתי'. כ"ה בסי' של"ה, סי' קול יעקב ועוד. ודלא כהב"ח, ח"י סי' הר"ש ראשקוב שכתבו דלא חזיתי' (והבאה"ט לא דק בהעתיקו לשון הב"ח) וראה בסי' קול יעקב הטעם ע"פ סוד.

ודלא ידענא לי', כי החמץ שמצניע למחר אינו מבטל (ב"ח סתל"ד).

כעפרא דארעא, ממעט זהב שנקרא ג"כ עפר, כמו שנאמר (איוב כה, ו) ועפרות זהב לו (ח"י, שו"ע אדה"ז סתל"ד ס"ז).

בדיקת חמץ. אדמו"ר הזקן הלך למעזריטש בפעם הראשונה בשנת תקכ"ד ושהה שם (בפעם ההיא) עד לפני חה"פ תקכ"ה. כשחזר לביתו - ביום י"ג ניסן בשנה ההיא לא אכל (לא התענה שהרי אסור בתענית, אלא שלא אכל) כי הי' טרוד בהכנה לבדיקת חמץ, אשר כל הכוונות שקיבל במעזריטש בענין בדיקת חמץ יבוא כן בהבדיקה בפועל. הבדיקה נמשכה כל הלילה, ולא הי' לו אז רק חדר אחד (שיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר חה"פ תרח"ץ).

ביאור

בדיקת חמץ

בדיקת חמץ

מסיפור זה ההוראה עד כמה צריך להיות תוקף וחיות בקיום המצוה אפילו בכמות קטנה של מקום (ועד"ז בכמות קטנה של זמן). ואין לומר שאריכות הזמן שהי' כאן אינו שייך להבדיקה בפועל, והחידוש כאן הוא שנתארכה הבדיקה משך כל הלילה רק מרוב כוונות האריז"ל וכו', כי א"כ מאי קמ"ל.

אלא עכצ"ל, שהחידוש בהסיפור הוא בהנוגע לגוף בדיקת החמץ, החיפוש בחורים ובסדקים עם כל הכוונות כו', שגם בחדר קטן התארכה הבדיקה במשך כל הלילה.

על דרך מה שמצינו אצל חנוך שהי' תופר מנעלים - על כל תפירה ותפירה מייחד

ברור בלשונו שאומר שגם אם ישנו רק א' משניהם, חמץ או שאור, מבטלו, משא"כ לנוסח אדה"ז דלא הפסיק משמעו שאומר שמבטל רק אם ישנו לשניהם.

וי"ל בפשטות, דלא דמי ללשון 'על' בגמ', דהנהגה לשון על מורה על מה היתה הקריעה, ואילו לא כתיב על להפסיק הענין היה משמעו שהקריעה היה על כולה, אבל בתיבת כל שמוסיפין לחמירא וחמיעא, הרי גם אם היו אומרים סתם דמבטל חמירא וחמיעא (בלי לשון כל) היה מובן מעצמו שכולל בזה כל שאור וחמץ שישנו, וא"כ הרי ע"כ שזה עצמו בא לפרש הוספת תיבת כל, דבאיזה אופן שיהי' בין אם יש לו רק חמירא ובין אם יש לו רק חמיעא הוא מבטלו, וא"כ אין צריך לכפול תיבת כל לפרש כוונתו לבטל החמירא בפ"ע וחמיעא בפ"ע.

ביום י"ד בשעה ה' יעשה לו מדורה בפני עצמו וישרפנו ויבטלנו ובביטול היום יאמר: כל חמירא כו':

אז פירש רבנו המשנה (ריש פסחים): אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר - יג' בגימט' אחד, הוא ענין הדעת, בזה אין שייך (צריך?) בדיקה. יד' הוא ענין המדות (ז' מדות דנפה"א ודנה"ב) שם צ"ל בודקין את החמץ, והבדיקה היא לאור הנר, נר ה' נשמת אדם. והבדיקה היא בחורין ובסדקין שלכן צ"ל לאור הנר, כי מדורה היא בחי' אצילות ושם הרי לא יגורך רע, אבוקה היא בכריאה ואור הנר - יצירה, כי עשי' היא בחי' חושך (שם. ועייג"כ של"ה מס' שבת - קלו, ב. קה"י מע' אבוקה. ד"ה אור ליד' הש"ת).

ביום י"ד בשעה ה'. ראה שו"ע סתמ"ג איך משערין שעות אלו.

מדורה בפני עצמו (טור סי' תמ"ה. מהרש"ל, מהרי"ל, מ"א), דגזרינן אטו שורפו לאחר זמן איסור הנאתו (ב"י).

ביאור

דאף שהבדיקה היא לא באור היום שהרי שרגא בטיהרא מאי אהני אלא דוקא בלילה, אעפ"כ נאמר על זה הלשון אור כיון שזהו לילה שנעשה באופן ש"לילה כיום יאיר", וכפי שמבאר רבינו הזקן בתניא מ"ש וגם רשע ליום רעה שהכוונה היחידה בבריאת ומציאות הרשע היא שישבו מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור כו".

וזהו גם אור לארבעה עשר שכשנכנס לשנה הי"ד ונעשה מחוייב במצוות שאז נעשה אצלו המציאות של חמץ שקאי על היצה"ר שצריך לבדוק וכו', וצריך לידע שכל הכוונה בזה היא ענין האור ויקרא אלקים לאור יום, ליום רעה, לעשות מהרע יום ואור. (תורת מנחם חפ"ג ע' 535)

ביעור חמץ

מדורה בפני עצמו

בטור סתמ"ה "וכששורפו בשעת איסורו לכו"ע אסור ליהנות בו לכך טוב לעשות לו מדורה ולשרפו בפני עצמו". ובב"י שם "אי

יחודים עליונים (ראה עמק המלך שער קרית ארבע פרק צ"ד, מגיד מישרים פרשת מקץ, ועוד). זאת אומרת, אפילו פעולה קטנה של תפירת מנעלים קשורה עם יחודים עליונים. (תורת מנחם תשמ"ט חלק א עמוד 247)

אז פירש רבנו המשנה (ריש פסחים) וכו'

על דרך זה יש לפרש המשנה, כשנעשה בן י"ג שנה ויום אחד שזהו אור לארבעה עשר היינו מיד בהתחלת שנת הי"ד לאחר ש שנשלמו י"ג שנה, אזי נעשה בר דעת שמחוייב במצוות שזהו הטעם כפשוטו שכן י"ג מחוייב במצוות לפי שיש בו דעה, ולכן בודקין את החמץ שמכאן ולהבא צריך לבדוק מה נעשה עם היצה"ר, שנוסף על השבעה שמות שיש לו נקרא גם בשם חמץ כמ"ש מכף מעול וחומץ.

והבדיקה היא לאור הנר דקאי על נר מצוה ותורה אור ועל נר הוי' נשמת אדם, כמובא בהמשך הסוגיא למדנו חיפוש מנרות ונרות מנר דכתיב נר ה' נשמת אדם.

ועפ"ז יובן גם הפירוש וביאור בפנימיות הענינים בדיוק הלשון אור לארבעה עשר,

ביאור

וכן מבואר במהרי"ל דחיישינן לדעת חכמים דאפרן אסור, ולכן צריך לגנוזו ככל איסורי הנאה, וגם אפרן ממה שנשרף קודם זמן האיסור יש לגנוז, ולכן יש לעשות מדורה בפ"ע.

אבל לכאורה אין צריך לעשות פלוגתא בין הב"י ומהרש"ל, ולכו"ע יש לשרוף במדורה בפ"ע כדי שלא יהנה בשעת השריפה וגם משום שאסור ליהנות מאפרן, ומסתברא מלתא שלא לחלק ביניהם. שהרי טעמא דמילתא לעשות מדורה בפ"ע הוא משום דגזרינן אטו שורפו לאחר זמן איסורו, וכיון דאחר זמן איסורו לכו"ע חיישינן לדעת חכמים דאפרן אסור וכמ"ש בטור שם, א"כ גם שורפן קודם זמן איסורו אפרן אסור. והגם שהב"י כתב להדיא "בשעת שריפה" לכאורה לא כתב כן לאפוקי מאיסור הנאה מאפרן. והרי בהטור שעליהם קאי דברי הב"י שכתב לעשות מדורה בפ"ע, כתב להדיא שלחכמים אפרן אסור.

אמנם לפמ"ש בפמ"ג (א"א סק"ד) יש סברא לחלק בין איסורה בשעת שריפה ואיסור אפרן, דכתב שכוונת הב"י הוא דגזרינן אטו שש דאיסורו מדרבנן, דלא שכיח לשרוף אחר שבע, וא"כ כמו דגזרינן אטו איסור דרבנן דשש ה"ה דגזרינן על איסור אפרן דהוי דרבנן. וע"פ דבריו י"ל הכי אפי' אי כוונת הב"י דגזרינן רק אטו שורפן אחר שבע בזמן האיסור מה"ת, שהרי איסור הנאה בשעת שריפתו וכן איסור אפרן, אי איסור מה"ת או דרבנן במחלוקת שנוי. דלדעת התוס' (פסחים ה"א ד"ה ואומר) איסור"ה מחמץ בשעת השריפה הוא מדרבנן. ובתמורה (לגב ד"ה הנשרפין ועי' פמ"ג בפתיחה להל' פסח) כתבו דאיסור אפר הנקברין הוא מה"ת. וא"כ הרי לדעת התוס' אם עושין מדורה בפ"ע שלא יהנה בשעת שריפה דאיסורו דרבנן, כ"ש

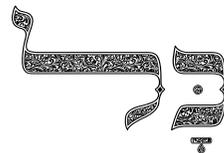
בשורפו בשעת איסורו תימה דלא הו"ל למימר לכך טוב אלא לכך צריך ולפיכך נ"ל דבשורפו שלא בשעת איסורו מיירי ולהכי קאמר שאע"פ שאינו שעת איסורו ומותר ליהנות בו טוב לעשות לו מדורה ולשרפו בפ"ע ולא יהנה ממנו בשעת שריפה דחיישינן שמא גם כשישרפנו בשעת איסורו יהנה ממנו.

אמנם בשו"ע שם ס"ב נראה לכאורה דלא פסק כן דכתב "ואם שורפו קודם שעה שישית ה"ז מותר ליהנות בפחמין שלו בתוך הפסח" ולא הזכיר כלל שיעשה מדורה בפ"ע. ובפשטות ה"י נראה דהגם דלא כתב להדיא שמותר ליהנות קודם זמן האיסור בשעת השריפה, רק שמותר ליהנות בפחמין שלו בתוך הפסח, מ"מ מובן דכמו"כ מותר ליהנות בשעת שריפה.

אבל בח"י סק"ה כתב "שמדקדק דמותר ליהנות בפחמין אבל לא בשעת שריפה", היינו דמדייק מדברי המחבר דס"ל דאסור ליהנות בשעת שריפה ולכן צריך לעשות מדורה בפ"ע. ומובן מדבריו דלעשות מדורה בפ"ע הוא רק כדי שלא ליהנות בשעת שריפה, ואין איסור ליהנות מהפחמין של מדורה זו.

וכן מבואר לכאורה בלשון הב"י הנ"ל שכתב "ולא יהנה ממנו בשעת שריפה" ומשמע דמהפחמין מותר ליהנות.

אמנם עי' במהרש"ל (שצ"י המ"א סק"ד ובח"י שם) שכתב שיש לחשוש לדעת חכמים דמפרר וזורה לרוח, דהיינו כמו קבורה וכו' והנקברין אפרן אסור אחר זמן איסורו, וכיון דלא בקיעי בשעות יש להיזהר בזה גם בשעה חמישית קודם זמן האיסור, ולכן נוהגים לעשות מדורה בפ"ע. ומבואר בדבריו דצריך לעשות מדורה בפ"ע כדי שלא ליהנות גם מאפרן אחר זמן איסורן כיון שחיישינן לדעת חכמים.

חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאַבָּא בְּרִשׁוּתִי
דְּחֻזִיתִיה וְדָלָא חֻזִיתִיה דְּחֲמִיתִיה
וְדָלָא חֲמִיתִיה דְּבַעֲרִיתִיה וְדָלָא בַעֲרִיתִיה
לְבַטֵּל וְלִהְיוּ הַפֶּקֶר בְּעַפְרָא דְאַרְעָא.

ויש לשרוף עשרה פתיתין ובשעת שריפת החמץ יאמר זה: יהי רצון כו':

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
בְּשֵׁם שְׂאֵנִי מִבַּעַר חֲמֵץ מִבֵּיתִי וּמִרְשׁוּתִי, כִּךְ
תְּבַעַר אֶת כָּל הַחֵיצוֹנִים, וְאֶת רוּחַ הַשְּׂמָאָה
תְּעַבִּיר מִן הָאָרֶץ, וְאֶת יְצָרְנוּ הָרַע תְּעַבִּירָהוּ

דחזיתני' כו' דחמיתני'. אפ"ל: חמיתני' בשעת הבדיקה. חזיתני' - מעולם (ב"ח סתל"ד).

ויש לשרוף עשרה פתיתין. ככל עוד הפעם ע"ד י' פתיתין, כי הן בבדיקה והן בשריפה צ"ל י'
פתיתין (עיי' בפע"ח שחהמ"ץ ספ"ד ובמ"ח שם).

ביאור

הנ"ל. וכן משמע במ"א סק"ד שכתב דבטור
משמע שיעשה מדורה בפ"ע ואח"כ כתב רק
דכן נוהגין, ומשמע דלא קיי"ל הכי לדינא. וכן
מבואר בשו"ע אדה"ז שם סי"א שאין צריך
לעשות מדורה בפ"ע, ורק נוהגין כן, ולא
העתיק כלל טעם הדבר דגזרינן אטו שורפו
אחר זמן האיסור.

אמנם בסידורו כתב ש"יעשה לו מדורה
בפ"ע" ולא כתב ע"ז לשון נוהגין, ומשמע
דס"ל דעדיף ממנהג בעלמא, אלא דגזרינן אטו
אחר זמן איסורו וכב"י מהרש"ל ומהרי"ל, ולכן
צריך לעשות מדורה בפ"ע שלא יהנה בשעת
ביעורו וגם מאפרן.

דגזרינן שלא יהנה מאפרן דאיסורו מה"ת.

אבל מאידך יש לחלק להיפך, די"א (עי' ח"י
הר"ן פסחים כאב ועי' פנ"י שם) דאיסור"ה בשעת
שריפה הוא מה"ת, ולאידך י"א דאיסור אפרן
הוא מדרבנן (עיי"ש בפמ"ג) ובפרט לגבי חמץ (עי'
פנ"י פסחים כז, ב ועוד), וא"כ י"ל דגזרינן לעשות
מדורה בפ"ע רק כדי שלא יהנה בשעת ביעורו
שאיסורו מה"ת ולא מאפרן שאיסורו מדרבנן.

בכל אופן, אם נאמר דס"ל הב"י כדעת
המהרש"ל שעושה מדורה בפ"ע ואפרן אסור,
יהא מוכח ממ"ש בשו"ע מותר ליהנות
מהפחמין, דלא ס"ל שצריך לעשות מדורה
בפ"ע קודם זמן איסורו, ודלא כמ"ש הח"י

מֵאֲתָנוּ, וְתִתֵּן לָנוּ לֵב בָּשָׂר לְעַבְדְּךָ בְּאֵמֶת. וְכֹל
הַסִּטְרָא אַחֲרָא וְכֹל הַקְּלָפוֹת וְכֹל הַרְשָׁעָה בְּעֵשֶׂן
תִּבְלָה, וְתַעֲבִיר מִמִּשְׁלַת זְרוֹן מִן הָאָרֶץ וְכֹל
הַמְעִיקִים לְשִׁכְנָה תִּבְעֵרֶם בְּרוּחַ בָּעֵר וּבְרוּחַ
מִשְׁפָּט בְּשֵׁם שְׁבַעְתָּ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם
בְּיָמֵם הָהֵם וּבְזִמְנֵי הַזֶּה אָמֵן סְלָה

יהי רצון. בסידור האריז"ל, ושם הוא "ד' אלקי ואלקי אבותי" בלשון יחיד. ואולי הטעם דשינה ללשון רבים "אלוקינו ואלקי אבותינו" שמתוך כך התפלה נשמעת (ברכות ל, א. שו"ע אדה"ז או"ח סק"י ס"ד). ובפרט ששאר כל תפלה זו היא ג"כ בלשון רבים. וראה מ"א ואחרונים או"ח ריש ס' מו. וצע"ק דבתפלת יה"ר כו' מעזי פנים כו' ובסוף סדר קדוש לבנה גם נוסח רבינו הוא בלשון יחיד וכ"ה בסי' של"ה (ובסי' רש"ר: יה"ר כו' מעזי פנים הוא בל"ד).

ביאור

ובדומה לזה מצינו לגבי נוסח ברכת השחר, דבברכת המעביר חבלי שינה בגמ' ברכות סב, הוא כולו בלשון יחיד שתרגלני וכו', וכן בכל הראשונים הוא בלשון יחיד, ומ"מ כתב המג"א בסמ"ז סק"ד שצריך ליהות בלשון רבים מטעם הנ"ל. אלא שעפ"ז צ"ע קצת מה שבתפילת יה"ר כו' מעזי פנים כו' שאומרים מיד אחר סיום ברכת השחר שהובא בגמ' ברכות טז, הנוסח הוא בלשון רבים, ושינה אדה"ז הנוסח ללשון יחיד (ובסידור רש"י הוא בל' רבים כנגמ'). ועד"ז צע"ק בנוסח קידוש לבנה שהוא בלשון יחיד.

והנה במג"א (סתקס"ה סק"א) כתב בשם הרשב"א דיחיד המתענה אומר בלשון רבים ענינו בצום תעניתנו, ורק אם רוצה להוסיף דברי ריצוי כגון קבל חלבי ודמי אומר בלשון יחיד. ומבאר המג"א דגם יחיד המתענה כיון

יהי רצון

יהי רצון

מקור נוסח ה'יהי רצון' הוא בסידור האריז"ל ושם הנוסח הוא "ד' אלוקי ואלוקי אבותי" בל' יחיד. וי"ל דהטעם דשינה אדה"ז הנוסח לל' רבים "אלקינו ואלקי אבותינו" הוא ע"פ מה דאיתא בגמ' (ברכות לא) אמר אביי לעולם לישתף איניש נפשי' בהדי ציבורא היכי נימא יה"ר מלפניך ה' אלקינו שתולכיננו לשלום וכו'. וברש"י שם שמתוך כך תפילתו נשמעת. והביאו אדה"ז בשו"ע (סי' ק"י ס"ד). ועוד דגם בסידור האריז"ל שהנוסח הוא אלוקי בל' יחיד, הרי נוסח שאר התפילה (אחר שמסיים לומר בל' יחיד מה שהוא עושה עכשיו שאני מבער חמץ מביתי ומרשותי) היא כולה בל' רבים. ולכן שינה אדה"ז גם לשון אלוקי לאלקינו לשון רבים.

ומ"ש בשער הכולל על יה"ר כו' מעזי פנים שהטעם מפני שאינו בצבור - צ"ע שהרי גם יה"ר דביעור חמץ אינו בצבור.

בעשן תכלה וכ"ה בתפלות ר"ה ויוהכ"פ - בבית, וכל' הכתוב (תהלים לו, כ) **כלו בעשן** כלו.

ברוח בער וברוח משפט. לשון הכתוב (ישעי' ד, ד) הוא ברוח משפט וברוח בער. ומה ששינו והקדימו בער למשפט מובן, דלענין הדחה וזיכוך עונות בנות ציון שבכתוב, ידיח ברוח משפט דאיהו רחמי, כמו שפירש"י ביסורין, שזהו כמו אב המייסר את בנו (ראה בזה אגה"ק לרבינו הזקן ס' כב). ומה שישאר בלי בירור יבער מן העולם ברוח בער. אבל כאן, לענין החיצונים והקליפות המעיקים לשכינה, יבער ברוח בער, וכל ניצוצי הקדושה שהחיצונים יונקים מהם (עיין פ"ח שער חהמ"צ פ"א) ידיח ברוח משפט לזככם (שער הכולל).

בימים ההם ובזמן הזה. וכ"ה בס' הרש"ר. וצ"ע דבכל התפלות הנוסח הוא "בזמן" ולא נמצא במ"א "ובזמן" בתוספת וא"ו. ובס' קול יעקב כאן הוא לנכון בזמן בלא וא"ו.

ביעור חמץ. מאן דאכיל חמץ בפסח כמאן דפליח לכו"ם (זח"ב קפב, א). האריז"ל כתב הנוהר ממהשו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה (באה"ט רסתמ"ז). - ואולי הכוונה שלא יאונה לו כל און בשוגג, שהרי בודאי בעל בחירה הוא גם אז.

ביאור

ואדה"ז דברכה דלא הוי חובה לרבים אומרה בלשון יחיד.

אמנם חידושו נסתר מנדון דידן ששינה אדה"ז נוסח היה"ר רצון דביעור חמץ ללשון רבים כנ"ל, שהרי זה מטבע שנקבע לרבים וכל א' אומרה לעצמו, ולדברי השער הכולל כיון דאינה נאמרת בציבור הו"ל לאומרה בלשון יחיד. ומוכח מזה שאין אומרים בלשון יחיד אם אמירתה היא כל א' לעצמו, אלא כיון דלא הוי דברי ריצוי של יחיד אלא מטבע שנקבע לרבים אומרים אותה בלשון רבים וכפשטות דברי המג"א ואדה"ז הנ"ל.

ביעור חמץ

ביעור חמץ

בבאר היטב רסתמ"ז כתב וז"ל "האריז"ל כתב הנוהר ממהשו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה". וצ"ע הרי האדם הוא

שאומר הנוסח ממטבע הברכות אומר בלשון רבים. ובהל' תפילה (סי' קי סק"ו) כתב המג"א דאומרים בל' רבים דוקא בתפילה הקבוע לרבים. ובשו"ע אדה"ז שם כתב "ואם בא להוסיף בה דברי ריצוי יכול לאומרם בלשון יחיד כיון שאינו ממטבע הברכה שקבעו חובה לרבים".

ועפ"ז מיישב בשער הכולל (פ"א סט"ו) נוסח היה"ר אחר ברכות השחר בלשון יחיד אף דבגמ' הוא בל' רבים, די"ל דכמו דמחלק המג"א בין מטבע ברכה שתיקנו חובה לרבים לדברי ריצוי של יחיד, כך יש להוסיף ולחלק עוד במטבע ברכה שתיקנו שתלוי גם בזמן אמירתה האם נאמרת בציבור או ביחיד.

ולכן בגמ' (ברכות שם) דאיתא דרבי נהג לומר היה"ר כו' מעזי בתר צלותא ומסתמא היה בציבור, הנוסח הוא בלשון רבים, אבל אנו נוהגים לאמרו אחר ברכות השחר הנאמרות ביחיד, א"כ י"ל שהרי זה בכלל מ"ש המג"א

ביאור

הנזהר מחמץ דוקא מובטח שלא יחטא ממילא היינו בשוגג.

הקשו בכמה ספרים (על דברי תורה מהדו"ת סקל"ד ועוד) דבתוס' (שבת יב, ובכ"מ) הקשו על הא דאיתא התם דרבי ישמעאל קרא והטה בשבת, והא אין הקב"ה מביא תקלה אפי' ע"י בהמתן של צדיקים, וא"כ איך אירע לר' ישמעאל שהטה, ותיצרו דזה רק באיסור אכילה. וצ"ע דא"כ ודאי נזהר ממהו חמץ דהוי מידי דאכילה, וא"כ שוב מובטח לו שלא יחטא כל השנה בכל מילי, ושוב קשה איך קרא והטה ר"י? ומתרץ (בדברי תורה שם) דהנזהר ממהו חמץ בפסח הוא לא רק באיסור אכילת חמץ אלא גם בבל יראה שאינו מידי דאכילה ולא נאמר לגבי זה שלא יהי' תקלה. ולא קשה מידי.

אבל נראה דמהא דהובא בבאה"ט רסתמ"ז דאיירי באיסור אכילת חמץ מובן דהכוונה הוא להנזהר מאכילת חמץ גרידא. והדרא קושיא לדוכתא.

ויש לתרץ בכמה אופנים. אפשר לומר דמשכחת לה שקרא והטה בשבת במשך ימי הפסח. דמה שמובטח לו שלא יחטא הוא כל השנה עד פסח הבא, אבל במשך ימי הפסח שעדיין לא עבר כל הפסח שנוהר ממהו חמץ עדיין לא שייך ההבטחה שלא יכשל.

או י"ל בכללות יותר דתרי מילי נינהו, דהגמ' מדבר בצדיקים דאין הקב"ה מביא תקלה על ידן, ולא תליא זה בהנהגתו במשך ימי הפסח, דגם אי נכשל באכילת חמץ אבל שוב הרהר בתשובה הוי צדיק גמור ולא יכשל רק במידי דאכילה (לדעת התוס'), ולא ידך דברי האריז"ל לא מיירי בצדיקים, אלא בכל מאן דנזהר במשהו חמץ דמובטח לו שלא יחטא, וזה רק לגבי חטא בשוגג כנ"ל.

בעל בחירה, ואיך אפשר לומר דע"י זהירות זו נלקח ממנו בחירתו ומובטח שלא יחטא.

ויש שכתבו דאינו הבטחה, דבמשנת חסידים (ניסן פ"ג אות ד) איתא בזה"ל "יועיל לנפשו מאד כל השנה", ולפ"ז לא קשה מידי דאכתי בעל בחירה הוא. אמנם בבה"ט הלשון הוא "מובטח לו".

ונראה דהכוונה שלא יאונה לו כל און היינו רק בשוגג אבל במזיד לעולם תלוי בבחירתו. ואין להקשות דאם עדיין יתכן שיעשה עבירה במזיד כ"ש שאפשר שיעשה הקל בשוגג, דבבחינה מסוימת חמור שוגג ממזיד. דהנה פשיטא דמצד מעשה העבירה חמור מזיד משוגג, אבל בנוגע למהות האדם החוטא יתכן להיפך, דבחטא במזיד נפש האדם שעסוק בחטא הוא לפי דרגת הכוונה ודעת שלו, משא"כ בשוגג שהוא בלי דעת סימן הוא על עומק רע באדם שממנה באה התוצאה שחטא ממילא.

וזהו כוונת האריז"ל, דאה"נ דגם הנזהר ממהו חמץ עדיין הבחירה בידו, אבל בחטא שוגג שלא מדעתו לא יחטא, כי הנזהר ממהו חמץ, נעשה מהותו במדה ידועה מהות של קדושה, ולא יתכן שיהיה נמשך ממנו חטא בדרך ממילא דהיינו חטא בשוגג.

ועפ"ז תובן שייכות ההבטחה שלא יחטא לזהירות באיסור חמץ דוקא. כי מצה ענינה ביטול ואמונה המביאה בדרך ממילא לקיום כל תרי"ג מצוות, וכדאיתא בסוף מכות שהעמידן על אחת, על אמונה, וחמץ שהוא היפך המצה הוא ישות וגאווה המביאה בדרך ממילא לכל מיני רע, והיינו שאין חמץ כשאר איסורים השייכים לענין פרטי אלא הוא השורש במהותו של האדם לכל מיני רע. ולכן

שער המילואים

המנהג להניח פתיתי חמץ

צ"ע מה שמציין להכלבו בשם רה"ג דלא איירי בענין להניח פתיתין אלא שברכת הביעור לפני הבדיקה, ולכאורה אינו שייך לנדו"ד. ומשמע מזה דדברי רה"ג אכן שייכים למ"ש בשבלי הלקט וכמשנ"ת בפנים.
ועיין בארוכה במגד"א ח"ט ע' 427 ואילך.

ברוך כו' על ביעור חמץ

א. צ"ע מה שהביא תחילה זה שאין הבדיקה תכלית המצוה כעיקר הטעם, ובשו"ע אדה"ז הובא זה בסת"ד בס"ב, ורק אח"כ מוסיף מה שביטול נק' ביעור, ואדה"ז הביאו קודם בס"א? ומשמע דלשון זה שאין הבדיקה תכלית המצוה הוא עיקר הטעם וכמשנ"ת בפנים.

ב. צ"ע מה שמוסיף כענין בפ"ע זה שהביעור ביום י"ד נפטר בברכה זו, ולא כדמשמע בדברי הרא"ש לכאורה שזה בא בהמשך לעיקר ביאור נוסח הברכה דעל ביעור חמץ, ומשמע דזה דבר נוסף שיוצא ממילא מעיקר הטעם וכמשנ"ת בפנים.

ג. צ"ע מה שמציין לטור וב"י, ולא ציין להרא"ש שהוא עיקר מקור הדברים, ומשמע דבדברי הטור וב"י חזינן איך שהם פירשו דברי הרא"ש וכמשנ"ת בפנים.
ועיין בארוכה במגד"א ח"ט ע' 434 ואילך

מדורה בפ"ע

צ"ע מה שמציין להמהרש"ל ומהרי"ל ובהמשך לזה להב"י, בשעה שבפשטות נראה דפליגי מה גזרינן בזה, האם גזרו לעשות מדורה בפ"ע גם כדי שלא יהנה מאפרן וכמשנ"ת בפנים בארוכה. ומשמע דאין צריך לעשות פלוגתא ביניהם, ונת' בפנים הצדדים בזה ע"פ דברי הפרי מגדים על אתר.

ויזהרו לבדוק וכו'

צ"ע מה שמציין למ"ש בשו"ע, דלכאורה פסק בהסידור באופן אחר. וי"ל דבאמת אין חילוק בין מ"ש בשו"ע והסידור. או י"ל דמ"ש בשו"ע נוגע לפי הפשט במ"ש בהסידור, וכמשנ"ת בפנים.

ביעור חמץ

הביאור ע"פ לקו"ש ח"ג ע' 945 ושיחות אחש"פ ופסח שני תש"מ

שער פענוחי מראי מקומות וציונים

הלכות פסח

הל' פסח

הקדמת אדהאמ"צ להשו"ע: משנת תקע"ו. וז"ל: "בספרי שלחן ערוך אורח חיים הידועים, שנדפס מהם הלכות פסח, וכבר מבואר בהקדמה שכתבנו, סיבת מעשה הספר".

הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל: וז"ל: "והיתה התחלתו בהיותו יושב בשבת תחמוני במקום תחנות של הרב הקדוש הנ"ל, שם הואיל באר את התורה בהלכות ציצית והלכות פסח".

שבת הגדול

תוד"ה ואותו שבת 19. ב: וז"ל: "ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהן שאז היה בעשור לחדש ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרינן במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושין כך אמרו להן זבח פסח לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה הה"ד למכה מצרים בבכוריהם".

טושו"ע ר"ס תל: וז"ל הטור: "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית, ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם, ונמצא שי' בחדש היה שבת, ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול".

ובשו"ע כתב: "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו".

כתר שם טוב ח"ג: גאגין. שם עמוד 2 כתב: "כבר כתבנו בספרנו כתר שם טוב (דף קע"ז הערה ריח) מה שמצאתי במחזור ישן כ"י כמנהג אנשי יון, שבשבת שלפני שבועות ג"כ קורין אותו שבת הגדול, ועתה נודע לי שגם במחזור רומניא תמצא שם יוצר לשבת הגדול לפסח, ויוצר לשבת הגדול שבועות . . . ובמחזור ישן גרמני כתוב שבת לפני ראש השנה קורין אותו שבת הגדול".

וראה אגרות קודש חלק י"א עמוד קעד: "בענין השם שבת הגדול, יעוין בתורה שלמה כרך יא ובמילואים שם - שציין לכמה ספרים המדיינים בזה".

באה"ט סת"ל סק"א: וז"ל: "אין מפטירין וערבה אלא כשחל שבת הגדול בע"פ וכ"נ".

שו"ע אדה"ז ס"ס ת"ל עיי"ש: וז"ל: "נוהגין במדינות אלו כששבת הגדול הוא ע"פ מפטירין בו במלאכי וערבה וגו' . . . שבע"פ של שנה הרביעית שבשמיטה ובע"פ של שנה שביעית שבשמיטה חייב כל אדם להוציא מביתו כל המעשרות שהפריש מתבואתו כל הג' שנים שעברו מהשמיטה והיו המעשרות שהפריש מונחים בביתו ובע"פ זה מחויב להביאן לבית הלוי (ואע"פ שי"א שזמן הביאור אינו בעי"ט הראשון של פסח אלא בעי"ט האחרון של פסח וכן עיקר כמ"ש בי"ד סי' של"א מכל מקום נתפשט המנהג ע"פ סברא ראשונה)".

שו"ע ס"ס ת"ל: ברמ"א שם: "והמנהג לומר במנחה ההגדה מתחילת עבדים היינו, עד לכפר על כל עונותינו".

ודלא כמ"ש בשער הכולל: וז"ל: "בשו"ע אדמו"ר סימן ת"ל כתוב בשם הרמ"א שנוהגין במדינות אלו לאמר בשבת הגדול במנחה עבדים וכו', אבל בסידור השמיט זה (כי לא ציין כמו בשאר

סידורים ע"כ אומרים בשבת הגדול). גם בפע"ח ומשנת חסידים וסדור האריז"ל ליתא, וכן הגר"א ז"ל בבאורו כתב שלא לאומרו משום שבמכילתא סוף פ' בא כתוב יכול מר"ח כו' אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך".

בדיקת וביעור חמץ

המנהג להניח פתיתי חמץ כו' קודם הבדיקה

שבלי הלקט סי' רו בשם שו"ת הגאונים: וז"ל: "מצאתי בתשובות [הגאונים] כשמברך אדם על ביעור חמץ אינו חושש אם אינו מוצא, דמכל מקום ביעור חמץ הוא, שמחזור אחריו לבערו, וחייב לברך".

נלבו בשם רה"ג: בסי' מח ו, ד. וז"ל: "וכתב רב האי גאון ז"ל ברכת הבעור לפני בדיקה ירושת אבו' שלא יסיה עד שיגמור ובדין הוא שיעשה כן כדי שלא יבא לידי הסח הדעת כי כשימנע עצמו מן השיחה לבו מכוון למעשה ודעתו מכוונת לבדיקה ואם שח שיחת חולין בין ברכ' לבדיקה קוד' שיתחיל צריך לחזור ולברך ואם התחיל לבדוק ואחר כך שח אינו צריך לחזור ולברך אבל אין ראוי לעשות כן לכתחלה כך הוא דעת הגאונים ז"ל. וכתב רבינו סעדיה גאון ז"ל דמאן דברך ובדיק חמץ לא לישתעי עד דכלה כל בדיקותיה ומבטל ואומר כל חמירא או בכל לשון שיאמר יצא ואם שח בין ברכה לבדיקה חוזר ומברך ואין להפסיק עד שיבטל ואם שח בין ברכה לבטול חוזר לברך עליה עכ"ל. . ונהגו במקצת מקומות שמטמינין פתיתין של פת בחורי הבית כדי שימצאם הבודק ויבערם שאם לא ימצא כלום חששו לברכה לבטלה. ואנו לא חששנו בזה לפי שדעתנו כשמברכין על הבעור לבער אם נמצא".

שו"ע אדה"ז סו"ט תל"ב: סי"א. וז"ל: "ומעיקר הדין אין צריך כלל להניח פתיתים הללו קודם בדיקה, שאף אם יבדוק הבודק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו אף על פי כן לא יברך לבטלה, שכך המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמה ימצא ממנו מאומה, ואם לא מצא אין בכך כלום וכבר קיים המצוה כתיקונה. אבל כבר נתפשט המנהג להניח, ומנהגן של ישראל תורה היא".

ראה בחק יעקב: בסי' תלב ס"ק יד. וז"ל: "ומהר"י סי' קצ"ג כ' הטעם שמניחין שלא ישכח לבטל למחר משא"כ כשיש לו חמץ נזכר בזמן הביעור לבטל עכ"ל, ול"נ טעם המנהג שאם יבדוק ולא ימצא זמן מה יתירשל שוב ויתייאש מן הבדיקה ולא יבדוק עוד היטב".

כמ"ש סו"ט תמ"ה: ברמ"א שם. וז"ל: "ואם לא מצא חמץ כשבדק, ישרוף הכלי שלקח לבדיקה, כדי שלא ישכח חובת ביעור".

וכן הוא בשו"ע אדה"ז שם ס"ז. וז"ל: "ואם לא מצא שום חמץ בבדיקתו, טוב לשרוף הכלי שלקח לבדיקה, כדי שלא ישכח חובת הביעור לשנה הבאה, וגם כדי שלא ישכח לבטל ביטול השני".

חמץ קשה

שו"ע סתל"ב: ראה חק יעקב שם ס"ק יג. וז"ל: "פתיתי. והיינו חמץ קשה שאינו מתפרר. אחרונים".

ובשו"ע אדה"ז סי"א. וז"ל: "הנוהגים להניח פתיתי חמץ בבית בכמה מקומות קודם בדיקת הבודק, יזהרו להניח חמץ קשה שאינו מתפרר, שמה יתפרר ממנו מעט וישאר ממנו בבית בפסח".

וע"פ הקבלה יש להניח עשרה פתיתין

משנת חסידים: מסכת ניסן פ"א מ"ב. וז"ל: "אור לארבעה עשר דחדש זה, ניח עשר פתיתי חמץ בזויות הבית".

הגדה של פסח - עם לקוטי טעמים ומנהגים | ימ

ט"ו האריז"ל: "טוב להניח עשר פתיחי חמץ בזויות הבית".

בס' ברית הלוי: ראה מש"כ בפרק טו. וז"ל: "וכתוב באור זרוע כי חסידים הראשונים היו מצויים לשום ' פרוסות של חמץ בעשר מקומות קודם הביעור, למצוא אותה ולשרוף אותם למחרתו, וזה מנהג ותיקין. כי גם זה לעומת זה עשה האלקים, וכמו שיש עשר צבורים של מצה מדת הרחמים, כן יש עשר ציבורין של חמץ ברשות הקליפות. ולכן חובה לבערם ולמחרתו לשורפם כי קוצים כסוחים באש יצתו".

פסחים י, א: "הניח ' ומצא תשע היינו סיפא דתניא הניח מאתים ומצא מנה מנה מונח ומנה מוטל דברי ר' וכו'".

שער הכולל: פמ"ח ס"ג.

מנהג בית הרב

בכתר ש"ט ח"ג כתב: עמוד 4. וז"ל: "מנהג הספרדים בארץ ישראל וסת"מ [טוריא תוגרמא ומצרים] להכין עשרה פתיחי חמץ בקערה, וכל חתיכת פת נשמרת תוך פיסת נייר".

ועדמ"ש בשו"ע סת"ב: כמובא לעיל פסקא חמץ קשה.

שו"ע סת"ג: ס"ב. וז"ל: "אין בודקין לאור האבוקה אלא לאור הנר, ולא בנר של חלב, ולא של שומן, ולא של שמן, אלא בנר של שעוה".

ובשו"ע אדה"ז ס"ח. וז"ל: "ולכתחלה יש להזהר שלא לבדוק כי אם בנר של שעוה".

ברוך כו' על ביעור חמץ

פסחים י, ב: "מאי מברך . . רב פפא אמר משמיה דרבא על ביעור חמץ . . והלכתא על ביעור חמץ".

טור: בס' תל"ב. וז"ל: "וקודם שיתחיל לבדוק יברך בא"י . . על ביעור חמץ, שבדיקה זו תחלת ביעור ומיד (ס"א שמיד) אחר הבדיקה הוא מבטלו".

וב"י: וז"ל: "ומ"ש רבינו שבדיקה זו תחלת ביעור וכו' אפשר שבא ליישב דלא תקשה מאחר שהברכה היא על ביעור היה לו לברך סמוך לביעור דהיינו אחר הבדיקה ולמה אנו אומרים שיברך קודם שיתחיל לבדוק לכך כתב דבדיקה לא הוא הפסק דתחלת ביעור הוא ואפשר לומר שבא ליישב דלא תיקשי לן שלא היה לנו לברך אלא על בדיקת חמץ וכ"כ שם הרא"ש . . וא"ת יברך על ביטול חמץ וי"ל משום דביטול הוי בלב ואין מברכין על דברים שבלב ועי"ל דבכלל ביעור ישנו לשון ביטול ואין בכלל לשון ביטול ביעור וא"ת סוף סוף יותר היה ראוי לברך על בדיקת חמץ שהוא מתחיל בה מיד י"ל שאין הבדיקה תכלית המצוה שהרי מי שבדק ולא ביער או ביטל לא עשה כלום".

שו"ע אדה"ז סת"ב: בס"א. וז"ל: "ואע"פ שבשעה זו אינו מבערו עדיין. מכל מקום כיון שלאחר הבדיקה מיד הוא מבטל ומפקיר כל החמץ שנשאר בביתו שלא מצאו בבדיקה זו, הרי ביטול זה נקרא ביעור . . והמותר מבערו מן העולם. וביעור זה שביום י"ד, וביטול זה שבליל י"ד, אין מברכין עליהם כלום, והן נפטרין בברכה שבירך על הבדיקה שהיא תחילת הביעור. לפיכך מברכין עליהם על ביעור חמץ".

על ביעור

ראה רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ט: וז"ל: "המברך אחר שעשה מברך על העשי' . . וכך הוא מברך על ביעור חמץ, בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים, שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק".

ובנ"כ הש"ס שם: וז"ל התוס': "והלכתא על ביעור חמץ, יכול הוא לומר כן שאף זה הלשון משמע להבא, או שמא דוקא על ביעור חמץ ויש טעם בברכות".

וז"ל הרא"ש: "ולכך נהגו לברך על ביעור חמץ לאשמעינן דגם זה להבא משמע ושלא יטעו לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך כך לא יצא. ומה שחלקו במטבע ברכות יש מהן שתיקנו בעל ויש מהן שתיקנו בלמ"ד ר"ת ז"ל הי' נותן טעם לדבר דכל מצות דנעשות מיד שייך לברך עליהן על כגון על מקרא מגילה על הטבילה על נטילת ידיים על הפרשת תרומה על אכילת מצה על אכילת מרור, אבל להניח תפילין להתעטף בציצית ולישב בסוכה יש בהן שיהוי וריב"א הי' מחלק דמצוה דאפשר לעשות ע"י שליח מברך על אבל מצוה שהוא בעצמו צריך לעשותה צריך לברך בלמ"ד".

וז"ל הר"ן: "אנו נוהגין לברך בקצת המצות בעל, כמילה ושחיטה ולולב וקצתן בלמ"ד, כתפילין וציצית, וצריך טעם למה, והכי הוא תירוצא דמילתא, יש לנו שני מיני מצות, מצוה שעל כרחו יש לו לקיימה בעצמו ואי אפשר להפטר ממנה ע"י אחרים כתפילין וציצית וישיבת סוכה ודומיהם ובאלו ובדומיהם הכל מודים שצריך לברך עליהם בלמ"ד לפי ששמוש הלמד מורה שהמצוה מוטלת עליו . . . ויש מצוה אחרת שאע"פ שמוטלת עליו אפשר להפטר ממנה ע"י אחר כביעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן. ומצות הללו כשהן נעשות על ידי אחר הכל מודים שאותו אחר מברך עליהן בעל . . . על מה נחלקו על המצות הללו המוטלות עליו חובה ואפשר לעשות ע"י אחר כשהוא בעצמו עושה אותן כיצד מברך דמר אמר לבער דכיון דחיובא עלי' רמיא ואע"פ שאפשר להפטר ממנה על ידי אחר מצי אמר לבער ואילו אמר בהני על כיון דאפשר למימר בהו לבער היינו משמע מעיקרא . . . ומר סבר דבביעור וכיוצא בו ליכא לברוכי בלמ"ד כיון שאפשר להתקיים ע"י אחר, והלכך כי מברך עלי' בעל להבא משמע ועדיף טפי מלברוכי בלמ"ד".

ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה

שו"ע אדה"ז סת"ב ס"ח: וז"ל: "ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה. לפי שהליכה מבית לבית חשובה הפסק בין הברכה לתחלת עשיית המצוה".

צריך לבטל אחר הבדיקה

שם סת"ד ט"ג: וז"ל: "שביטול זה שלאחר הבדיקה הוא תקנת חכמי הגמרא . . . ועכשיו בדורות אחרונים שנהגו להחמיר ולבער חמץ בסוף שעה ה' ולבטלו בשעת הביעור לא באו אלא להוסיף על תקנת חכמים".

כל חמירא

בירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב): "רב אמר צריך לומר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואינו יודע בו יבטל".

ד"מ: ס"ק ב. וז"ל: "והפוסקים כתבו בלשון תרגום, כי לקחוהו מדברי הגאונים, שתיקוהו בבבל משום עמי הארץ".

שו"ע אדה"ז תל"ד ס"ח: וז"ל: "נתקן נוסח הביטול בלשון ארמי, מפני עמי הארץ שאינם מבינים בלשון הקודש כי אם בלשון ארמי".

ברש"י (פסחים ו, ב): ד"ה הבדוק: "אומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל". וכעין זה שם ד, א ד"ה חובת הדר: "משוי ליה כעפרא ואמר כל חמירא דבביתא הדין כו".

רי"ף (שם ג, א): וז"ל: "היכי מבטל דאמר הכי, כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ולא ביערתיה, ליבטיל וליהוי כעפרא".

הגדרה של פסח - עם לקוטי טעמים ומנהגים | כא

רא"ש (שם פ"א ט"ט): וז"ל: "היכי מבטל דאמר הכי, כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ולא בערתיה, ליבטיל ולחשיב כעפרא דארעא".

בה"ג: בהל' פסח כה, ד. וז"ל: "והיכי מבטיל ליה, אמר הכי, כל חמירא דאיכא ברשותי ולא ידענא ביה, ליבטיל וליהוי עפרא".

מחזור ויטרי: בסי' א'. וז"ל: "ואומר כל חמירא דאית בהדא דירה דלא חמית' ודלא ביערת' ליבטיל וליהוי כעפרא. ואית דאמרי כל חמירא דאיכא בביתא הדין דחמית' ודלא חמית', ביערת' ודלא ביערת' ליבטיל וליהוי כעפרא. ובהלכות גדולות כתב בלשון זה: כל חמירא דאיכא ברשותי ולא ידענא ביה, לבטיל ולהוי כעפרא. וכן עיקר".

יוצר לשבת הגדול: ביוצר אלקי הרוחות לשבת הגדול. וז"ל: "וליא הכי, כל חמירא דאיכא בהדא דירה, דלא חמית' ודלא בערת' לבטל ולהוי כעפרא".

עפמ"ש הב"ח סתל"ד: בד"ה ולא יפרט. וז"ל: "נוסח הביטול לפי הנראה לעניות דעתי הוא זה, כל חמירא וכל חמיעא דאיכא ברשותי, דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ודלא ידענא ליה, ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא".

חובא בח"י: בס"ק ט. וז"ל: "על כן מסיק ונכון לומר בזה הנוסחא, כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי, דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ודלא ידענא, ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא".

וכ"ה בסי' שער השמים להשל"ה: וז"ל: "כל חמירא וכל חמיעא דאיכא ברשותי, דלא חמיתיה ודלא בערתיה ודלא ידענא ליה, ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא".

ובאה"ט (שם): ס"ק ז. וז"ל: "המדקדק במעשיו יאמר נוסח זה, כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי, דלא חמיתיה ודלא בערתיה ודלא ידענא ליה, ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא. ב"ח. חק יעקב".

בסי' האר"ז: בסדור של הר"ש מרשקוב. וז"ל: "ואחר הבדיקה יאמר, כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי, דלא חזיתיה ודלא ביערתיה, ליבטל ולהוי כעפרא דארעא".

בסדור האר"ז"ל תקמ"א, ושל ר' אשר. וז"ל: "ואחר הבדיקה יאמר, כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי, דלא חמיתיה ודלא בערתיה ודלא ידענא ליה, ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא".

ובסדור קול יעקב. וז"ל: "כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי, דלא חמיתיה ודלא ביערתיה, ליבטל ולהוי כעפרא דארעא".

בסי' יעב"ץ: וז"ל: "ויאמר, כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי, דלא חמיתיה ודלא ביערתיה, לבטיל ולהוי כעפרא דארעא".

ועוד: ראה לדוגמא מה שצויין במטה משה דיני פסח סי' תקנ"ב. וז"ל: "ומיד כשגמר הבדיקה צריך שיבטל ויאמר כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי דלא חמית' ודלא בערת' לבטל ולהוי כעפרא, כך נמצא הנוסח בשם מהר"ם, וכן הוא באגודה (פסחים פ"א ס"ח) ובמהרי"ל (בהלכות בדיקת חמץ, ובהלכות ערב פסח)".

מו"ק כו, א: "ואימא עד דהוו כולהו א"ל על על הפסיק הענין".

וראה בסי' קול יעקב: וז"ל: "וחמיע"א בגי' סמא"ל עם ה' אותיות והכולל, והמבטלו הוא קו"ל יעקב שהוא בקדושה לעומתו בגי' וחמיע"א ע"ה והם סוד ה"ח שהם ה' הוויות בגי' ק"ל עם ה' כוללים והכולל בגי' קו"ל הרי נרמז בטול החמץ במלת וחמיע"א".

וחמיעא

ב"ח: ראה ד"ה ולא יפרט. וז"ל: "וכתב הב"י ויש שאין מזכירין הפקר וכן נהגו ויראה לי מאחר

שהסמ"ג מסיק בשם ר"י כר"ת וגם בהגה"ת מיימוני כתב שהרא"ם פי' כר"ת וכן פי' הרוקח בסימן רס"ו ראוי לכל מדקדק במעשיו שיזכיר גם הפקר בביטול".

שו"ע אדה"ז סתל"ד ס"ט: וז"ל: "אבל כשמבטל בלשון ארמי אין צריך להזכיר כי חמירא כולל חמץ ושאר שאף החמץ נקרא חמירא לפעמים. ומ"מ ראוי לכל מדקדק במעשיו שלא יסמוך על זה ויזכיר שניהם בפירוש אף שמבטל בלשון ארמי שיאמר כל חמירא וחמיעא דאיכא וכו'".

דלא חמיתי

ראה המועתק לעיל פסקא כל חמירא.

וראה אגרות קודש חלק ב' עמוד ססד: "מ"ש דבבבלי רגיל הבטוי חזי ובירוש' חמי כ"כ בערכי מדרש לכרך ובערוך השלם סוף ע' חס ג'. וראה שם כמה דוגמאות. אבל לפענ"ד יותר מחילוק זה יש כאן, כי חזי הוא ל"מ: מחזה אחזה. ולהעיר ג"כ ממ"ש בלקו"ת פ' מטות ד"ה עיני כל פ"א".

וראה בסי' קול יעקב הטעם ע"פ סוד: וז"ל: "חמיתיה. ז"ל האריז"ל השכינה נק' כ"ה בסוד יברכו כ"ה והנה כתיב כ"ה אמר ה' כחצות הלילה כו' שלבש' גבורה מן ד"פ יב"ק שהם בגי' חת"ם בסוד שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך וזהו זרוע הנטוי' על מצרים. והנה כ"ה חת"ם בגי' חמיתיה שעי"ז הי' בטול כח פרעה ומצרים".

ודלא ידענא לי

ב"ח סתל"ד: וז"ל: "ומ"ש ודלא ידענא ליה נראה שהוא מפני החמץ ששייר בלילה למאכלו והצניעו קודם הבדיקה כמ"ש למעלה שגם כן לא ראהו ולא ביערו ואותו החמץ אין דעתו לבטלו על כן יאמר ודלא ידענא ליה דמשמע אבל אותו חמץ הידוע לו ששייר למאכלו אינו בכלל הביטול. ואם יאמר ודלא ידענא ליה לחוד הוה משמע דוקא אותו שלא היה ידוע לו מעולם אבל מה שהיה ידוע לו אלא שלא ראהו עכשיו או שראהו ולא ביערו לא הוי בכלל הביטול על כן צריך שיאמר ג"כ דלא חזיתיה ודלא ביערתיה דהשתא בע"כ הא דלא ידענא ליה מתפרש שאינו ידוע לו עכשיו לאפוקי החמץ ששייר בלילה למאכלו הידוע לו אינו בכלל הביטול".

כעפרא דארעא

ח"י: וז"ל: "והא דאמרין דארעא ולא סגי במה שאומר כעפרא לבד עיין בב"ח שמדחיק בטעמו ול"ג פשוט דצריך לומר כן דאי לא אמר דארעא אולי יהיה כוונתו ומחשבתו על עפר החשוב שאינו מבטלו כמו ועפרות זהב לו דהוי גם כן עפר לענין כסוי דם מה"ט אומרים כעפרא דארעא כנ"ל".
שו"ע אדה"ז סתל"ד ס"ז: וז"ל: "כעפרא דארעא (פי' לפי שהזהב נקרא גם כן עפר שנאמר ועפרות זהב לו כמ"ש ביו"ד סי' כ"ח לכך צריך לפרש עפרא דארעא)".

בדיקת חמץ

שיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר חה"פ תרח"ץ: נדפס בספר השיחות תרח"ץ עמוד 265.

ועיניי"כ של"ה מס' שבת - קלו. ב. וז"ל: "אור הבריאה שהיא אור האבוקה כי דרך משל האצילות הוא אור מדורה גדולה בל' שיעור והודלק מהמדורה האבוקה ומן האבוקה נדלק נר והוא עולם יצירה והוא מאיר בבית האפל שהוא עולם העשי".

קה"י מע' אבוקה: וז"ל: "אבוקה . . כ"כ בשל"ה. נ"ל לבאר בזה מאמרים ז"ל רפ"ב דשבת ת"ר [כל] אלו שאמרו אין מדליקין בהם אבל עושים מהם מדורה בין להתחמם כנגדה הנה הדלקת [הנר] נ"ל עפ"מ"ש דנר הוא ביצירה ושם טוב ורע מחצה טוב ומחצה רע . . והנה ע"ז ארז"ל במה מדליקין, נודע שביצירה הוא שם מ"ה גי' אדם ויש אדם דקדושה יש אדם בליעל, וז"ש במה מדליקין סוד אדם דקדושה ובמ"ה סוד אדם בליעל אין מדליקין, ורז"ל בחכמתם דברו בתחתון

ורמזו בעליון והכל אחד שידעו בחכמתם הקדושה שבאלו השמנים והפתילות יש אחיזה לס"א בהם וע"כ אסרו להדליק בהם, וז"ש שמא יטה ר"ל שיטה האור הקדוש שלהבת יה של שבת קודש יטה אותו לצד ס"א ח"ו ע"י פתילות ושמנים אלו שיש לס"א נגיעה בהן. וכ"ז בנר שהוא ביצירה ששם מחצה רע ויש אחיזה לס"א, אבל מנורה אור גדול שהוא באצילות שם אין רע כלל לא יגור במגורך רע ע"כ עושין מהם מנורה כו".

ד"ה אור ליד ה'ש"ת: ס' המאמרים ה'ש"ת ע' 37 ואילך. וז"ל: "כללות ענין המצות . . . הנה יש עניינים בעבודה ברוחניות בנפש האדם . . . ובדיקת חמץ הוא לאור הנר דוקא דילפינן מציאה . . . מציאה . . . ומציאה . . . הוא ע"י חיפוש דוקא, וחיפוש הוא בנר שנא' נר הוי' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן . . . בדיקת חמץ וביעור חמץ הנה שניהם הם ע"י גילוי אור . . . בדיקת חמץ הוא ע"י הגילוי אור דארבעה עשר . . . וביעור חמץ הוא ע"י הגילוי דבחי' ראשון שבארבעה עשר שהוא כמו חמשה עשר אלא שהוא ביום הארבעה עשר, והענין בזה הוא דארבעה עשר מספרו י"ד וחמשה עשר מספרו י"ה, ד"ד הוא רק מילוי החסרון בלבד, וכמו די מחסרו אשר יחסר לו שנא' בצדקה שזוהו מדרי' עני . . . אבל מספר י"ה הוא מספר השלם, דה' הוא מדרי' עשיר, דמילוי החסרון הגם שהוא המשכה, אבל המשכה אינה אלא משרש ומקור ההשתל', ועשיר הוא המשכה מעצמות אוא"ס ב"ה שלמעלה משרש ומקור ההשתל', דהנה אין עני אלא בדעת ואין עשיר אלא בדעת . . . דעני בדעת הוא המשכה רק מסדר השתל' דהוא די מחסרו אבל עשיר הוא המשכה שלמעלה מהשתל' דע"ז הוא ביעור חמץ . . . וזהו אור לארבעה עשר בודקין את החמץ, מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה, שיש מקום שהוא ההתקשרות עצמי דנשמה באלקות שהוא נקודת הלב שאין מכניסין בו חמץ ובמילא אינו צריך בדיקה, אבל שאר המדריגות צריכים בדיקה לידע מהו חמץ ברוחני', והחמץ איסורו במשהו, דמה שהוא, שגם אם הוא איזה מציאות קלה ה"ה חמץ כמו ראו מה, והבדיקה היא אור לארבעה עשר, דארבעה עשר הם כחות הנה"א המתלכשים בכחות הנה"ב שבכללותם מספרם י"ד והבירור הוא בכח אור לארבעה עשר. אמנם זהו בדיקת החמץ לבד שהוא העבודה שע"פ טו"ד בהשגה והתבוננות שע"ז הוא שפועל הכפי' והביטול בנה"ב, אבל ביעור חמץ הוא שמתבטל לגמרי מכל וכל בבחי' אתהפכא שזוהו דוקא ע"י רעו"ד . . . שהיא עבודה שלמעלה מטו"ד, וזהו שבדיקת חמץ הוא בארבעה עשר בחי' ד' י', די מחסורו, מילוי החסרון שזוהו במדרי' ההשתלשלות שהמילוי הוא משרשו ומקורו, והיינו דע"י גילוי המוחין בחי' יצי"מ הוא דאתכפיא סט"א, וביעור חמץ הוא מבחי' י"ה היינו מבחי' פנימי' אוא"ס שלמעלה משרש ומקור השתל', וזהו בחי' ראשון דביום הראשון הוא בגימט' כתר והוא בחי' פנימי' הכתר, ולכן עיקרו בחמשה עשר בחי' ה' ה' . . . וזהו אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לידע מהו חמץ, וחמץ איסורו במשהו שהוא בכל יראה ובכל ימצא, והבדיקה היא ע"י אור הנר דנר ה' נשמת אדם, והיא העבודה דאתכפיא, ואין מספיק וצ"ל ביעור חמץ שהיא העבודה דרעו"ד להיות אתהפכא חשוכא לנהורא".

ביום י"ד בשעה ה'

ראה שו"ע סתמו"ג: וז"ל: "חמץ מו' שעות ולמעלה ביום י"ד אסור בהנאה . . . ואסרוהו חכמים ב' שעות קודם דהיינו מתחילת שעה חמישית . . . ומתחילת שעה ששית ולמעלה' אסרוהו גם בהנאה. הגה, ובשנת העיבור שהיום ארוך אלו הארבע שעות לפי ענין היום ומותר לאכול חמץ עד שליש היום". ובשו"ע אדה"ז שם ס"ד. וז"ל: "שעות הללו משערין אותן לפי ענין היום כגון בשנת העיבור שהיום ארוך נחשב כל שעה משעות הללו שעה ורביע משעות בינונית שהן כ"ד למעת לעת לפי שהיום דהיינו מנץ החמה עד שקיעת החמה הוא נחשב לעולם לי"ב שעות בין שהוא ארוך בין שהוא קצר ולפיכך אין לאכול חמץ אלא עד שליש היום דהיינו ב' שעות ומחצה קודם חצות בשנת העיבור ואין למכרו לגוי אלא עד שעה ורביע קודם חצות היום ואם לא מכרו עדיין ויש הפסד מרובה יש לו שהות למכרו עד שעה קודם חצות לפי שיש מי שאומר דב' שעות הללו שאמרו

לענין חמץ דהיינו חמישית וששית משערין אותן בשעות בינוניות שהן כ"ד למעת לעת ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך על דבריו".

מדורה בפני עצמו

טור סי' תמ"ה: וז"ל: "טוב לעשות לו מדורה ולשרפו בפני עצמו".
מהרש"ל: בשו"ת סי' פז. וז"ל: "אף בשעה חמישית . . . נוהגין לעולם לעשות מדורה בפני עצמו".
מהרי"ל: בהל' ערב פסח ע' מט. וז"ל: "וגם קודם שש, דעדיין שעת היתר . . . כל השורף חמצו עשה לו מדורה בפני עצמו, ולא במדורת בישולי הקדירות".
מ"א: ס"ק ד. וז"ל: "ובטור משמע שאפילו שרפו קודם שעה ו' טוב לעשות לו מדורה בפני עצמו".

ב"י: ד"ה ומ"ש לכך טוב. וז"ל: "נראה לי דבשורפו שלא בשעת איסורו מיירי, ולהכי קאמר שאף על פי שאינו שעת איסורו ומותר ליהנות בו, טוב לעשות לו מדורה ולשרפו בפני עצמו, ולא יהנה ממנו בשעת שריפה, דחיישין שמא גם כשישרפנו בשעת איסורו יהנה ממנו".

דחזיתי' כו' דחמיתי'

ב"ח סת"ד: וז"ל: "דלא חזיתיה כו' ר"ל בין החמץ שלא ראה אותו בשעת הבדיקה או ראהו בשעת הבדיקה ולא אסיק אדעתיה לבערו".

ויש לשורף עשרה פתיתין

עיין בפנ"ח שחהמ"ץ ס"פ: וז"ל: "דע בענין הביעור צריך להניח קודם הביעור עשרה פתיתין חמץ לבערם, ולכן שורפין ומבטלין מן העולם נגד י' כתרין דמסאבותא".
ובמ"ח ש"ס: מועתק לעיל פסקא וע"פ הקבלה יש להניח עשרה פתיתין.
ועייג"כ במסכת ניסן פ"ב מ"ג. וז"ל: "ובשרפו אותו יכוין לבער העשר כתרין דמסאבותא שהם בקליפות".

יהי רצון

בסידור האר"ז: בסידור של ר"ש מרשקוב, ובסידור קול יעקב. ואילו בסידור תקמ"א, ושל ר' אשר כתוב "אלקינו ואלקי אבותינו".

ברכות 2, א: "אמר אביי לעולם לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא היכי נימא יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתולכנו לשלום וכו'", ופירש"י: "אל יתפלל תפלה קצרה בלשון יחיד אלא בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת".

שו"ע אדה"ז או"ח סק"י ס"ד: וז"ל: "היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך שהיא יהי רצון מלפניך ה' או"א שתולכנו לשלום וכו', ואף אם הולך יחידי יאמרנה בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת".

וראה מ"א ואחרונים או"ח ריש ס' מו: ז"ל המ"א: "ויהי רצון . . . שתרגלני בתורתך כ"ה בטור ובספר א"ח כתב שצ"ל לשון רבים כמ"ש סי' ק"י ס"ד. קודם תפלת שחרית יקבל עליו מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך".

ועיין בערוך השלחן שם. וז"ל: "ויש שאומרים כל היהי רצון בלשון יחיד שתרגלני בתורתך ודבקני במצותיך ואל תביאני וכו', ויש שאומר שטוב יותר לומר בלשון רבים שתרגלנו ודבקנו ואל תביאנו כמו בתפלת הדרך בסי' ק"י, אבל בטור הגירסא בלשון יחיד וכן עיקר שהרי ברכת יחיד היא ותחלת הברכה בלשון יחיד המעביר שינה מעיני, וכן כל ברכות השחר כמו שעשה לי כל צרכי, ולא דמי לתפלת הדרך שנתקנה בלשון רבים, ובסידורים נדפס בלשון רבים וכן ההרגל

הגדה של פסח - עם לקוטי טעמים ומנהגים | כה

בפי העולם . . מיהו עכ"פ בגמרא ורמב"ם וטור ברכה זו כולה בלשון יחיד, וצ"ע למה נדפס בסידורים בלשון רבים".

דבתפלת יה"ר כו' מעזי פנים כו' . . וכ"ה בס"י של"ה: "ה' אלקי ואלקי אבותי כו'".

ובס"י רש"י: "יה"ר כו' אלקינו ואלקי אבותינו שתצילנו היום מעזי פנים כו'".

ומ"ש בשנר הכולל: פ"א סט"ו. וז"ל: "בגמרא היה רצון הזה בלשון רבים, ואדמו"ר כתב בסדור בלשון יחיד, מובן הטעם משום דרבינו הקדוש ה' אומר בתר צלותא, ומסתמא היה בציבור, אבל אנחנו אומרים אותו בין ברכות השחר, ומדלא הוי ברכה הקבוע לרבים, אומרים בלשון יחיד".

בעשן תכלה

וכ"ה בתפלות ר"ה ויוהכ"פ: "והרשעה כלה בעשן תכלה".

ברוח בער וברוח משפט

כמו שפירש"י: וז"ל: "ברוח משפט. ע"י יסורין (טלנ"ט בלע"ז) שיעלה על רוחו לשפוט אותם. וברוח בער. לבערם מן העולם בער כמו לבער (דישקומבנ"ט בלע"ז) ל' פעול הלוך".

אגה"ק לרבינו הזקן ס' כב: וז"ל: "כי את אשר יאהב ה' וכו'. וכמו אב הרחמן חכם וצדיק המכה בנו .. לסבול הכאותיו באהבה לטוב לו כל הימים .. ועצה היעוצה לקבל באהבה היא עצה ה' בפי חז"ל לפשפש במעשיו וימצא לו עונות הצריכין מירוק יסורים ויראה לעין גודל אהבתו אליו המקלקלת השורה כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו כמו"ש אם רחץ ה' צואת בנות ציון כו' ברוח משפט כו', וכמים הפנים אל פנים תתעורר האהבה בלב כל משכיל ומבין יקר מהות אהבת ה' אל התחתונים אשר היא יקרה וטובה מכל חיי העולמים כולם .. ואז גם ה' יתן הטוב ויאר פניו אליו בבחי' אהבה מגולה אשר היתה תחלה מלובשת ומסותרת בתוכחה מגולה ויתמתקו הגבורות בשרשן ויתבטלו הדינין נס"ו".

עיין פנ"ח שער חהמ"צ פ"א: לעולם כשישראל פוגמים למטה, ועושין פגם באיזה מדה חס ושלוש וספירות עליונים, הנה החיצונים יונקים משם, ובו יתאחזו כולם. וזה סוד גלות מצרים, כי יניקת מצרים והטומאה שלהם היו מצד הדעת שלהם .. אמנם כשרצה המאציל העליון לתקן הכל ולהוציא ישראל ממצרים .. הוצרך להביא גדלות גדול בזעיר אנפין ומוחין עליונים מאד מאד כדי שיתבטלו החיצונים ולא יוכלו להתדבק ולהתאחזו שם (עיי"ש בארוכה).

ביעור חמץ

זח"ב קפב, א: וז"ל: "כתיב "אלקי מסכה לא תעשה לך", וכתיב בתריה "את חג המצות תשמר", (מאי עביד) האי לגבי האי. אלא הכי אוקמוה, מאן דאכיל חמץ בפסח (כאלו עביד ע"ז, למפלח לגרמיה, דהא רזא הכי הוא דחמץ בפסח), כמאן דפלח לע"ז איהו".

באה"ט רסתמ"ז: ומקורו במשנת חסידים מסכת ניסן פ"ג מ"ד. וז"ל: "והשומר פסח מחמץ כהלכתו, ויחמיר בו בכל החומרות שמחמירים המחמירים, יועיל לנפשו מאד כל השנה". וראה סדור האריז"ל (ר"ש מרשקוב, זאלקווא תקמ"א, ור' אשר) בכוננת שריפת החמץ: "אחד מעשרה דברים המקדשין לאדם, והוא שיזהר מחמץ ממהו, בכל פרטי החומרות הנזכרות בפוסקים".

ובסדור קול יעקב: "כתב הרב האר"י ז"ל שיזהר האדם בחמץ במשהו בכל החומרות והוא אחד מעשרה דברים המביאים לידי קדושה".

להקדשות נא לפנות לדואר אלקטרוני:
haggadahmevoeres@gmail.com